

1369

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΤΗΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ

ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ

1880—1881

Ἐπί τῆς ἐφορίας τοῦ Σ. ἀγ. Δέρκων Κ. Ἰωακείμ καὶ τῶν ΚΚ. Ε.
Εὐγενίδου, Π. Στεφάνου, Σ. Κέπετζη, Ν. Θ. Σουλίδου
καὶ Κ. Καλλιάνου, ὡς προέδρου
τῆς ΕΠΡΟΚΡΙΝΗΣ.

ΥΠΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΑΡΧΟΥ

Ἀρχιεριμανθρ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΠΑΛΑΜΑ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

1881.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΤΗΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΣ

ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ

1880—1881

Τῆς 30 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡμέρα Κυριακῆ, καὶ ὥρα 10 π. μ. ἐγένετο ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἡ ἐναρκτήριος τῶν μαθημάτων τοῦ νέου Σχολικοῦ ἔτους 1880—1881 τελετή. Εὐλόγησε δὲ τὴν αἰσίαν τοῦ νέου τούτου ἐνιαυτοῦ ἑναρξιν, ἐπιτελέσας ἐν πλήρει ἐκκλησιαστικῇ τάξει καὶ θρησκευτικῇ κατανύξει τὸν νενομισμένον ἀγιασμόν ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, συμπρόντων τῶν σεβασμιωτάτων τῆς ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου μελῶν, τῆς Σεβαστῆς τῆς Σχολῆς Ἐφορίας, τοῦ Καθηγητικοῦ συλλόγου, πολλῶν τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων, κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν καὶ φιλομούσων ὁμογενῶν καὶ τῶν φοιτητῶν τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς.

Πέρασ δὲ λαβούσης τῆς ἱεραῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τελετῆς, ὁ σχολάρχης, Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Παλαμᾶς, προκατήρξατο προσφωνήσας ἀπὸ τοῦ βήματος ταῦτα·

Παραγιώτατε Δέσποτα, Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι, γερὰ καὶ φιλόμουσοι ὁμήγουρις!

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, ὁ εὐλογῶν τὸν στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ! Ἴδου καὶ πάλιν οὗτος μετὰ τὴν δικαίαν καὶ νενομισμένην τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σώματος ἀνάπαυλαν καὶ ἀναψυχὴν συνήγαγε πάντας ἡμᾶς διδάσκοντας καὶ διδασκομένους εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο τῶν Μουσῶν τέμενος, ἐν ᾧ πρὸ τριῶν ἤδη ἐπακριβῶς μηνῶν χαίρειν ἀλλήλοις προσείπομεν, στεφάνοις ἐπιστεψάμενοι καὶ ἐν εὐλογίαις καὶ εὐχαῖς εἰς νέον ζωῆς στάδιον προπέμφαντες τοὺς τελευταίους τῆς Μεγάλης ταύτης Σχολῆς γόνους. Ἦδη δὲ, κατὰ τὸ παλαίφατον καὶ ἱερὸν ἐκεῖνο λόγιον, τὸ ἐν παντὶ ἐκ Θεοῦ ἀρχεσθαι διακελεῦον, ἐπικαλεσάμενοι ἐξ ὕψους συναντιλήπτορα καὶ ἀρρωγὸν τὴν τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσαν καὶ τὰ ἀτελεῆ καὶ ἀσθενῆ θεραπεύουσαν καὶ τελειοποιούσαν τοῦ πνεύματος χάριν, ἀρχόμεθα ἐν αἰσίαις ὥραις τοῦ νέου τούτου σχολικοῦ ἔτους. Καὶ ἡμεῖς μὲν, οἷς ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ γένος ἐνεπιστεύσατο τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν καὶ ἠθικὴν διάπλασιν τῶν νέων τούτων τῆς κοινωρίας βλαστῶν, ἔτοιμοί ἐσμεν πρὸς τε τὰς ποικίλας καὶ τῶν καιρῶν καὶ τῶν πνευμάτων αὐτῶν δυσχερείας ἀντιπαλαῖσαι καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν καὶ τὴν καρδίαν ἠθεσι χρηστοῖς καὶ μαθήμασι

καλοῖς καὶ λυσιτελέσιν ἀόκνως ἐποικοδομεῖν, ἵν' οὕτως ἐν καιρῷ εὐθέτω νέους αὖθις τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ Γένει ὠραίους καὶ ἀξίους καρπὸς ἀποδρεψώμεθα. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο μὴ λησμονῶμεν, σεβαστοὶ καὶ ἀξιότιμοι συνάδελφοι, ὅτι ἡ καλὴ ἀνατροφή καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν μόρφωσις καὶ διάπλασις τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦς τῶν παιδῶν ἐξήρηται κυρίως ἐκ τῆς ὑπομονῆς, τῆς ἀφοσιώσεως καὶ τῆς φρονήσεως ἡμῶν αὐτῶν. Καὶ ὄντως οὐδὲν ἕτερον δύναται νὰ ἐπενεργήσῃ λυσιτελέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον εἰς τὰς ἀπαλὰς τῶν νέων τούτων καρδίας, ὅσον ἡ μητρικὴ ἀληθῶς ἐκείνη ὑπομονὴ καὶ σύνεσις, ἣτις ὠθεῖ, οὕτως εἰπεῖν, ἀδιαλείπτως ἡρέμα τοὺς μαθητὰς πρὸς τὴν ἐργασίαν, τοῦτο μὲν πλουτίζουσα τὰς ψυχὰς αὐτῶν δι' εὐγενῶν ιδεῶν καὶ ἐντυπώσεων, τοῦτο δὲ πειθναγκάζουσα αὐτοὺς ἀμαχητὶ εἰς τὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν, τὴν μόνην δυναμένην νὰ καθοδηγήσῃ αὐτοὺς βραδύτερον καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ βίῳ καθηκόντων. Ἔστω δὲ ἡμῖν ἐν τούτῳ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς καὶ σύμβολον αὐτὸς ὁ Κύριος, ὁ καλῶν πρὸς ἑαυτὸν τὰ παιδία καὶ διδάσκων τοὺς πάντας τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀγαθότητα. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἡμετέρα ἀποστολὴ, τῆς ὁποίας καὶ τὸ ὕψος καὶ τὸ βᾶρος καλῶς ἤδη διέγνωτε· ἀπόδειξις δὲ τούτου σαφῆς καὶ τρανὴ ἡ ἀκάματος ἐπιμέλεια καὶ ἀπαράμιλλος ζῆλος μεθ' οὗ διατελεῖτε πάντοτε ἐκπληροῦντες τὰ πρὸς τὴν Σχολὴν καθήκοντα ὑμῶν. Ἐφ' ᾧ, μηδὲν ἕτερον ἔχων ἐνταῦθα οὔτε νὰ ἀποτείνω οὔτε νὰ ὑπομνήσω ὑμῖν, ἐπικαλοῦμαι ἐφ' ὑμᾶς φύλακα ἄγγελον καὶ ὁδηγόν

τὸν Πατέρα τῶν φώτων καὶ τὰς θεοπειθεῖς εὐχὰς τοῦ προεξάρχοντος τῆς ἡμετέρας ταύτης πνηγύρεως παναγιωτάτου ἡμῶν πατρὸς καὶ δεσπότη καὶ πάσης τῆς περὶ αὐτὸν γεραρχῆς καὶ σεβαστῆς χορείας, ὅπως καὶ τὸ ἀρχόμενον τουτὶ σχολικὸν ἔτος καὶ ἕτερα πάμπολλα μετ' αὐτὸ διέλθητε ἐν πλήρει ὑγείᾳ, τὸν πνευματικὸν τοῦτον ἀμπελῶνα ἀόκνως καλλιεργοῦντες, πάντα ρύπον ἀμαθείας καὶ ἀδοξίας ἀποπλύνοντες, ἀνελίττοντες δὲ ἐπιμελῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς νέας ταύτης γενεᾶς τὴν χρυσοῦν τῶν ἀθανάτων προγόνων σειρὰν, ἐνστάζοντες αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἐπανελθεῖν εἰς τὰ ἴχνη ἐκείνων, τρέφοντες τὰς νεαρὰς αὐτῶν ψυχὰς διὰ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἀρχαίου ἐθνικοῦ μεγαλείου, διεγείροντες ἐν αὐτοῖς ἀναμνήσεις ἐνδόξους, ἀναφλέγοντες τὸν ζῆλον τῶν πατρῶων ἀρετῶν καὶ οὕτως ἀφθονον ἐκάστοτε τῇ τε Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ γένει ἀμητὸν παρασκευάζοντες. Εἶεν!

Πρὸς ὑμᾶς ἤδη, φίλοι μαθηταὶ καὶ φίλτατα τεκνία! στρέφων τὸν λόγον, προσφωνῶ ὑμῖν ἀπὸ καρδίας, πατρικοῦ πρὸς ὑμᾶς φίλτρου καὶ πόθου πεπληρωμένος, τὸ ὡς εὖ παρέστητε! Πέποιθα δὲ, ὅτι καθὼς οἱ ἔμπειροι καὶ φιλόνομοι ἀγωνισταὶ ἐξ ἀναπαύλας πρὸς μείζονας ἐξανιστάμενοι ἀθλοὺς κουφότερον ἀντέχουσι πρὸς τοὺς πόνους καὶ ζωηρότερον σπεύδουσιν εἰς τὸ τέρμα, πάσας τὰς μεταξὺ τοῦ ἀγῶνος δυσχερείας καὶ παντοίας κακουχίας ἀσμένως ὑπομένοντες, τοῦ βραβείου ἕνεκα· οὕτω καὶ ὑμεῖς ἤδη ἀναλαμβάνοντες τὰς σωματικὰς δυνάμεις ἐκ τῶν προτέρων κόπων, καὶ τὸ πνεῦμα ἱκανῶς κατὰ τὸ παριππεῦσαν

τρίμηνον τοῦτο τῶν διακοπῶν διάστημα ἐπαναπαύσαντες ἐκ τῶν ἀδιαλείπτων ἐκείνων σχολικῶν μελετῶν καὶ ἐπασχολήσεων, καὶ ἀρκούντως, ὡς εἰκὸς, ἀναζωπυρηθέντες, γενναιότερον ἤδη καὶ ἀνετώτερον θέλετε ἐπιληφθῆ τῶν ἀρχομένων τούτων νέων πνευματικῶν ἀγῶνων, κούφως ὑπομένοντες τοὺς κόπους καὶ μετὰ θάρρους ταῖς σπουδαῖς ἐγκαρτεροῦντες ἐπὶ τῇ γλυκεῖᾳ καὶ ὄντως παρηγόρῳ ἐλπίδι τοῦ ἀναμένοντος πάντας ἡμᾶς βραβείου τῆς εὐδοκίμησης, τὸ ὅποιον ἀναμφιλέκτως εἶναι τοσοῦτω παντὸς ἄλλου πολυτιμότερον καὶ τιμαλφέστερον, καθόσον ἔσται πνευματικόν, κοσμοῦν οὐχὶ τὸ τῇ φθορᾷ παραδοθησόμενον ὑλικόν τουτὶ σῶμα, ἀλλὰ τὴν αὐλὸν καὶ ἀθάνατον ψυχὴν. Ἐπὶ τούτῳ δὲ πρὸ παντὸς ἄλλου ὀφείλετε εὐγνωμοσύνην, ὑπακοήν, σέβας καὶ ἀγάπην πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς καθηγητὰς καὶ διδασκάλους ὑμῶν, οἵτινες οὕτως ἀφειδῶς καὶ ἐπιμελῶς ἀγωνίζονται καὶ προνοοῦσιν ὑπὲρ ὑμῶν. Πρὸς τούτοις ὀφείλετε καὶ ὑμεῖς ἐπίσης νὰ ἔχητε ὑπομονήν, ἀλλ' ὑπομονήν πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς, τουτέστιν ὑπομονήν τοιαύτην, ὅποια ἀπαιτεῖται ὅπως καλῶς ἐκμανθάνητε τὰ δεδιδαγμένα, ἀκροᾶσθε δὲ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς τῶν παραδιδόμενων ὑμῖν μαθημάτων, καὶ πάντοτε, ἐξερχόμενοι ἐκάστης παραδόσεως, ἀποφέρετε ἐκεῖθεν ἀνάλογον ἡμερησίαν διανοητικὴν τροφήν, ἵνα οὕτω μηδέποτε μηδὲ μία ἡμέρα τοῦ σχολικοῦ ἔτους παρέλθῃ παρ' ὑμῖν ἀγνος καὶ ἀκαρπος· διότι ὁ μαθητῆς, ὅστις σπαταλᾷ ἀνωφελῶς τὸν πολυτίμον χρόνον τῆς ἡσυχου καὶ πλουσίας ταύτης περιόδου τῆς ἐφηβικῆς καὶ νεανικῆς

ἡλικίας, ὁ μαθητής, ὅστις συναφρουῖται μὲν εἰσερχόμενος εἰς τὴν παράδοσιν, περιχαρῆς δὲ πάντοτε σπεύδει νὰ ἐξέλθῃ αὐτῆς, ὁ μαθητής, ὅστις ἄγεται καὶ φέρεται ἀνωφελῶς ἐπὶ ἔτη ὀλόκληρα ἐπὶ τῶν σχολικῶν ἐδωλίων, ὅπου ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος προσκαλεῖται, ἵνα διδαχθῇ τὸν μόνον τρόπον δι' οὗ δύναται ν' ἀποβῇ ἐν καιρῷ ἀληθῆς ἄνθρωπος, ὁ μαθητής, ὅστις ἀνυπομόνως οὐδὲν ἕτερον ἀναμένει, ἢ πότε μόνον νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ τῆς σχολῆς καὶ τῶν διδασκάλων του, ὁ μαθητής, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὸν κόσμον, φέρων οὐ μόνον τὸ πνεῦμα κοῦφον, ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν κενήν, ὁ τοιοῦτος μαθητής εἶναι ὁ μέγιστος καὶ ὁ μᾶλλον ἐπικινδυνωδέστερος εἰς ἑαυτὸν ἐχθρὸς, μόνη δὲ ἡ ἀπειρος τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης δύναται νὰ ἀναχαιτίσῃ αὐτὸν εἰς τὰς ὄχθας τῆς ἀχανοῦς ἐκείνης ἀβύσσου, ἣτις ὑπανοίγεται ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ναὶ, φίλτατα τεκνία! ἠκούσατε βεβαίως πολλάκις, καὶ καθ' ἑκάστην διηγετικῶς ἀκούετε, ὅτι ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι τὰ μόνα βέβαια καὶ ἀσφαλῆ μέσα, τὰ καθοδηγοῦντα πάντα ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, ἐλευθερίαν καὶ δόξαν. Μεθ' ὅσης λοιπὸν ἐπιμελείας καὶ ἐπιμονῆς ἀγωνίζεσθε ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ὑμῶν ἀναπτύξεως, χωροῦντες ὁσημέραι ἐπὶ τὰ πρόσω καὶ ἐπιχρωννύοντες καὶ κοσμοῦντες τὸν νοῦν ὑμῶν διὰ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων γνώσεων τῶν ἐκ τῆς φιλολογίας, τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱστορίας, τῶν φυσικομαθηματικῶν, τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ τῶν λοιπῶν τῆς τε θύραθεν καὶ ἔσω σοφίας ἐπιστημῶν, μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπίσης καὶ πλείονος μάλιστα ἐπιμελείας καὶ προσο-

χῆς ὀφείλετε ἵνα φροντίζηται καὶ περὶ τῆς μορφώσεως καὶ ἠθικῆς διαπλάσεως τοῦ ἔσω ὑμῶν ἀνθρώπου, ἧτοι τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς νόμους τῆς τε ἱεραῆς ἡμῶν θρησκείας καὶ τῆς κοινωνίας, κοσμοῦντες καὶ διαπλάττοντες αὐτὴν ταῖς προσηκούσαις λαμπρότησι. Τοιοῦτος, τεκνία μου ἀγαπητά, ὁ σκοπὸς καὶ πάσης μὲν ἄλλης, ἰδίᾳ δὲ τῆς μεγάλης ταύτης τοῦ Γένους σχολῆς, τῆς ἀπὸ πέντε ἡδὴ ὡς ἔγγιστα αἰώνων τὴν Ἑλλάδα Ἀνατολὴν τροφοδοτούσης· τοιοῦτον δὲ διπλοῦν καὶ τὸ καθῆκον ὑμῶν· διότι ἐν τούτῳ καὶ μόνῳ, τῇ τοῦ νοῦς καλλιέργειᾳ καὶ τῇ κατὰ Χριστὸν τοῦ ἠθους διαπλάσει, ἐγκυμονεῖται τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τε πνευματικὴ καὶ ὑλικὴ αὐτοῦ πρόοδος καὶ ἡ αἰδῖος εὐκλεία. Καθὼς οὔτε μνήμη ὑπάρχει ἄνευ ἀναμνήσεων, οὐδὲ ἐπιστήμη ἄνευ μελετημάτων συνεχῶν, οὕτω καὶ σοφία οὐδεμίᾳ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς τῶν ἠθῶν εὐαρμοστίας καὶ κοσμιότητος, ἣτις μόνη παρασκευάζει αἰθρίαν καὶ γαλήνιον οἶκησιν εἰς τὴν κατὰ μικρὸν εἰσοικιζομένην καὶ ἐν τῷ νῷ ἐνιζάνουσαν σοφίαν. Ἡ πλήρης δὲ ἀμφοτέρων τούτων ἐπίτευξις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αὐστηραῆς καὶ ἀκριβοῦς τῶν νόμων καὶ τῶν ποικίλων τῆς σχολῆς διατάξεων, ἐφαρμογῆς καὶ τηρήσεως. Μὴ ὀκνεῖτε λοιπὸν, τεκνία, ἀλλὰ νικῶντες πᾶν τὸ ἀντιπίπτον, χωρεῖτε μετ' ἀνδρείας καὶ καρτερίας, ἀμιλλώμενοι ἀλλήλοις ἀγαθὴν ἀμίλλαν ἐπὶ τὰ βελτίω καὶ ὑψηλά· ὑπείκετε τοῖς νόμοις καὶ ταῖς διατάξεσι τῆς Σχολῆς, ἔχοντες ἐν παντὶ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ διανοήματι ὑμῶν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τὴν μόνην ταύτην ἀληθῆ καὶ

σπερεάν πάσης ἀληθοῦς σοφίας ἀρχὴν καὶ θεμέλιον, καὶ οὕτως ἴζεται ἕκαστος ἐν καιρῷ ἐπὶ τὴν τῆς ἀρετῆς καὶ παιδείας ἐφικτὴν καὶ ζήλωτὴν περιωπὴν, καὶ ἀναδειχθήσεται ἄξιος τοῦ τε ὀνόματος, ὅπερ φέρει, καὶ τῆς μεγάλης ταύτης τοῦ Γένους σχολῆς.

Ἴνα δὲ μὴ δόξωμεν ὑπερηφάνως εἰς ἑαυτοὺς θαρροῦντες, μὴ παύσομεν καὶ ἐς τοῦπιὸν ἀδιαλείπτως ἐπικαλούμενοι ἐπὶ τούτῳ τὴν ἀρωγὴν τοῦ ὑψίστου Πατρὸς, τοῦ εἰπόντος, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν. Τούτῳ δὲ καὶ μόνῳ πᾶσαν τὴν ἐλπίδα ἡμῶν ἀναθέμενοι πάντες διδάσκοντές τε καὶ διδασκόμενοι, καὶ ἐφοδιασθέντες ταῖς εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις τοῦ ἀγρύπνου καὶ πατρικῶς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας προόδου καὶ εὐδοκιμήσεως μεριμνῶντος Παναγιωτάτου ἡμῶν πατρὸς καὶ Δεσπότη, ἀρχόμεθα, ἀγαθῇ ὥρᾳ, τοῦ ἔργου.

Παραδίδωμι δὲ ἤδη, κατὰ τὰ νενομισμένα, τὸν λόγον τῷ ἐκ τῶν Ἐφόρων ἀξιότιμῳ Κυρίῳ Κέπετζη, ἀναλαμβάνοντι καὶ αὐθις ἐν τῷ διακρίνοντι αὐτὸν ἐνθέρμῳ καὶ ἀκαμάτῳ ὑπὲρ τῆς Μεγάλῃς ταύτης τοῦ Γένους σχολῆς ζήλῳ τὴν λογοδοσίαν τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς καταστάσεως κατὰ τὸ αἰσίως ἀποληῖξαν σχολικὸν ἔτος.

Τὴν προσλαλιάν ταύτην τοῦ Σχολάρχου διεδέξατο ἡ ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Σεβαστῆς τῆς Σχολῆς Ἐφορίας ἀξιότιμου Κ. Σ. Κέπετζη ἔκθεσις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς κατὰ τὸ ληῖξαν σχολικὸν ἔτος 1879—1880, ἣτις καὶ συνεξετυπώ-

θη, κατὰ προσῆκεν, ἐν τῇ τοῦ παρελθόντος τούτου ἔτους ἐκθέσει. Ἐπεσφράγισε δὲ τὴν ἐναρκτήριον ταύτην τελετὴν καὶ φαιδρὰν τῶν γραμμάτων πανηγυρίων ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης δι' αὐτοσχεδίων μὲν ἀλλ' ἐμφαντικῶν τὰ μάλιστα λόγων, ἐν οἷς, ἐκφράσας ἐπανελημμένως τὴν ἐπὶ τοῖς ὀρωμένοις καὶ ἐκτεθειμένοις χαρὰν τῆς πατρικῆς αὐτοῦ καρδίας, καὶ συγχαίρων τῇ Σχολῇ ἐκ ψυχῆς ἐπὶ τῇ λίαν εὐαρέστῳ πνευματικῇ καὶ ὑλικῇ αὐτῆς καταστάσει, ὀφειλομένη εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν φιλοτιμίαν φιλομούσου τε Ἐφορίας καὶ φιλοπόνων Καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, ἐπηύξατο ἄφθονον καὶ καλὴν τὴν τῶν διανοητικῶν προϊόντων συγκομιδὴν τοῦ αἰσίως ἤδη ἀρξαμένου νέου Σχολικοῦ ἔτους τῆς καλλιγόνου ταύτης Πατριαρχικῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς, καταστέψας ἅμα ταῖς πατριαρχικαῖς εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις πάντας τοὺς ὀπωσδήποτε συντελούντας εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ βελτίωσιν τοῦ ἀνωτέρου τούτου τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκπαιδευτηρίων.

Τὴν δὲ λ'. τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ Ὀρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία πανηγυρίζει τὴν μνήμην τῶν τριῶν αὐτῆς μεγίστων φωστῆρων καὶ Ἱεραρχῶν, ἐπιτελεῖται δὲ καὶ ἡ ἐπέτειος ἐορτὴ τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐγένετο ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῶ Πατριαρχικῆ λειτουργία, συλλειτουργούντων τῇ Α. Θ. Παναγιότητι ὀκτώ τῶν Σεβασμιωτάτων Συνδικῶν, ἧτοι τῶν Μητροπολιτῶν Ἐφέσου, Νικομηδείας, Δέρκων, Νεοκαισαρείας, Μεθύμνης, Λήμνου, Κορυτσᾶς καὶ Κασσανδρείας. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς θείας μυσταγωγίας, παρι-

σταμένων τῶν Ἐφόρων καὶ τοῦ Καθηγητικοῦ συλλόγου τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐψάλη μετὰ βαθυτάτης κατα-
νύξεως μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει καὶ
αἰωνίας μνήμης εὐεργετῶν, ἐφόρων, καθηγητῶν καὶ μα-
θητῶν τῆς Πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς
καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων τοῦ ἡμε-
τέρου εὐσεβοῦς Γένους. Εὐθύς δὲ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἱεροῦ
μνημοσύνου, πρὸς τῆς ἐκφωνήσεως τοῦ αἰωνία ἢ μνήμη,
ὁ Σχολάρχης Ἀρχιμ. Γρηγόριος Παλαμαῆς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ
ἁμβωνος τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ ἀπήγγειλε τὸν ἐπόμε-
νον λόγον·

*Τῶν ἀοιδίμων ἰδρυτῶν, εὐεργετῶν, καθηγητῶν, δι-
δασκάλων καὶ μαθητῶν τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους
Σχολῆς αἰωνία ἢ μνήμη! αἰωνία ἢ μνήμη! αἰω-
νία αὐτῶν ἢ μνήμη!*

Διπλῆ, παναγιώτατε δέσποτα καὶ λοιπὸν φιλόχριστον
ἀχροατήριον, διπλῆ, χαρμόσυνος καὶ δημωφελῆς ἐπιτε-
λεῖται σήμερον ἑορτὴ καὶ πανηγυρίς! Ἀφ' ἐνός μὲν ἡ μή-
τηρ ἡμῶν Ἐκκλησία ἄσμασιν ἐγκωμίων γεραίρει καὶ ἀνυ-
μνεῖ τὴν ἐπέτειον μνήμην τῶν τριῶν μεγίστων φωστή-
ρων τῆς τρισηλίου θεότητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Μ. τοῦ Γ.
σχολῆ, ἡ ἱερὰ αὕτη κιβωτός, ἐν ἧ' ἐπὶ πέντε σχεδὸν ἤδη
αἰῶνας διετηρήθη καὶ διατελεῖ τηρούμενον ἄσβεστον τὸ
ἀκήρατον καὶ εὐεργετικώτατον τῆς προγονικῆς ἡμῶν σο-
φίας φῶς, ὑπεκκαίόμενον διηνεκῶς ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἱερᾶς
τοῦ Χριστοῦ πίστεως, ἐπιτελεῖ σήμερον πανηγυρικῶς τὸ

μνημόσυνον τῶν ἀοιδίμων αὐτῆς ἰδρυτῶν, εὐεργετῶν,
καθηγητῶν τε καὶ μαθητῶν, προσκαλοῦσα τοὺς πάντας,
κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς, ἀπὸ τῶν ἀνωτάτων μέχρι καὶ
τῶν ἐσχάτων βαθμίδων πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας, ἵνα οἱ
πάντες ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ μετὰ βαθυτάτης
εὐγνωμοσύνης ἀναφωνήσωσιν ἐνταῦθα, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ
τούτου ναοῦ, τοῦ ὁποίου ἕκαστος λίθος ἀποτελεῖ μίαν
ἀθάνατον καὶ τῆς σωματικῆς καὶ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν ἱστο-
ρίας σελίδα, ἵνα, λέγω, ἐνταῦθα σήμερον ἐπισήμως καὶ
γεγωνυῖα τῇ φωνῇ οἱ πάντες, ὡς ἀπόγονοι γνήσιοι καὶ τέ-
χνα ἐκείνων εὐγνώμονα, ἀναφωνήσωμεν «αἰωνία ἢ μνή-
μη αὐτῶν».

Καὶ πάντοτε μὲν, ἀγαπητοὶ, ὅπου γῆς καὶ ἂν ἀκούω-
μεν ἐπιφωνουμένας ἢ ψαλλομένας δι' ἕκαστον ἀληθῆ Χρι-
στιανὸν τὰς λέξεις ταύτας, αἵτινες συνενοῦσι καὶ συνταυ-
τίζουσι μετὰ τῆς παρούσης στιγμῆς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ
μέλλον, διακηρύττουσαι διαρρηδῆν, ὅτι οἱ τεθνεῶτες ζῶ-
σιν ἔτι καὶ ἡμεῖς ζῶμεν ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ πάντοτε μὲν
λέγω, συγκινεῖται δικαίως ἡ καρδία ἡμῶν καὶ νοερῶς,
οὕτως εἰπεῖν, προσαγορεύει καὶ χαιρετᾷ διὰ τῶν λέξεων
τούτων τὰς μεταστάσας ἀφ' ἡμῶν σεβαστὰς, πολυτίμους
καὶ προσφιλεῖς ψυχὰς εἴτε γονέων, εἴτε τέκνων, εἴτε συγ-
γενῶν, εἴτε φίλων, εἴτε οἰκείων, εἴτε ξένων, καὶ ἀναπο-
λεῖ ζωηρῶς, ὡς ἐν εἰκόνι, μετὰ λύπης καὶ ψυχικοῦ ἄλγους
ὄχι μόνον ὅλον τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ
τὴν τρομερὰν ἐκείνην στιγμὴν, καθ' ἣν, ἀκαμπτος ἐπελ-
θοῦσα ἡ σκληρὰ τοῦ θανάτου χεῖρ, ἀφήρπασεν αὐτοὺς ἀφ'

ἡμῶν καὶ ἔστησε μεταξύ αὐτῶν καὶ ἡμῶν τὸ μέγα καὶ ἀνυπέβλητον τῆς αἰωνιότητος μεσότοιχον, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ προσβλέψῃ καὶ νὰ διῶδῃ παρὰ μόνον ὀνητὸς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸς τῆ δυνάμει τῆς πίστεως· ἐξαιρέτως ὁμῶς, ὅταν αἱ λέξεις αὗται ἀντηχῶσιν ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς ἱερᾶς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἐν μέσῳ τοιαύτης φαιδρᾶς καὶ πανηγυρικωτάτης ἑορτῆς ὑπὲρ τῶν σοφῶν καὶ μεγαθύμων ἐκείνων ἀνδρῶν τῶν παρελθόντων χρόνων οἵτινες μετὰ τρυφερᾶς καὶ ὄντως πατρικῆς προνοίας καὶ μετὰ μεγάλων καὶ ὄντως παντοίων χριστιανικῶν θυσιῶν καὶ διανοητικῶν ἀγώνων εἰργάσθησαν, ἠγωνίσθησαν, ἐκοπίασαν, ἐνδελεχῶς καὶ μετὰ ζήλου μεριμνήσαντες ὄχι μόνον ὑπὲρ τῶν συγχρόνων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν μεταγενεστέρων, τί λέγω; καὶ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν, πρὶν ἢ ἔτι ἡμεῖς γεννηθῶμεν· ὦ! τότε, εἰς τὴν ἐκφώνησιν τῶν ἀθανάτων καὶ ἱερῶν τούτων ὀνομάτων, ὁποῖον αἶσθημα ὄχι μόνον εὐγενές, ἀλλὰ καὶ ἀγαθοποιὸν πρέπει νὰ κατακυριεύῃ τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ἀνακαινίζον καὶ καταλαμπρύνον αὐτὴν μετὰ τὴν εὐεργετικὴν τῆς εὐγνωμοσύνης αἴγλην καὶ λαμπρότητα; ἀναλογίσθητε, ἀγαπητοί, ἐπισταμένως τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων μου, καὶ θέλετε βεβαίως ὅλοι συνομολογήσει προθύμως μετ' ἐμοῦ πόσον ἱερὸς καὶ εὐεργετικὸς εἶναι ὁ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν πίστεως συναπτόμενος ἄρρηκτος οὗτος δεσμὸς τῆς αἰωνίου καὶ ἀναλλοιώτου ἀγάπης, ὅστις συνενώνει στενῶς πρὸς ἀλλήλας τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς τῶν παρελθόντων καὶ τῶν μελλόντων αἰώνων καὶ συνδέει ἀδιαλύτως τὴν γῆν μετὰ τοῦ οὐρανοῦ, τὴν ἐπίγειον ὑπαρξίν μετὰ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου.

Καὶ πραγματικῶς! τί ἄλλο δεικνύει τὸ κατὰ πᾶν ἔτος οὕτω πανηγυρικῶς ἐπαναλαμβανόμενον ἱερὸν τοῦτο τῶν ἰδρυτῶν, εὐεργετῶν καὶ καθηγητῶν τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς μνημόσυνον, δι' οὗ αἱ εὐεργεσίαι καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν εὐσεβῶς καὶ εὐγνωμόνως ἐκάστοτε εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μεταδίδονται, παρὰ ὅτι οὐδεμίᾳ ὑφίσταται ἄβυσσος μεταξύ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος, μεταξύ αὐτῶν καὶ ἡμῶν; τί ἄλλο δεικνύει τὸ μνημόσυνον τοῦτο, παρὰ ὅτι ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη συνέλκει καὶ συσφίγγει αὐθις ὅσα ὁ χρόνος ἐχώρισε καὶ συνενώνει τὰ πνεύματα τῶν παρελθόντων, τῶν παρόντων καὶ τῶν μελλόντων αἰώνων; τί ἄλλο; παρὰ ὅτι ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ ἀγάπη ἡμῶν πρὸς τοὺς μεταστάντας εὐεργέτας τῆς ἀνθρωπότητος δὲν καταβαίνουσιν οὐδὲ συνθάπτονται οὐδὲ ἐξαλείφονται μετὰ τοῦ σώματος καὶ τῆς κόνεως αὐτῶν εἰς τὸν τάφον, ἀλλὰ μένουσιν εἰς αἰῶνας ἀμάραντοι καὶ θάλλουσαι εἰς τὰς καρδίας ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους;

Ἀλλὰ πλὴν τούτου, ἀγαπητοί, δὲν ἐμβλέπετε ἄρα γε εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν τοιούτων ἐνδόξων τοῦ παρελθόντος ἀνδρῶν ἐγκρυπτόμενον καὶ σκοπὸν ἱερὸν καὶ ἄξιον τῆς ἡμετέρας προσοχῆς; Καὶ τῶνόντι! Τίνα ἄλλον σκοπὸν ἔχουσι κυρίως τὰ τοιαῦτα μνημόσυνα, παρὰ ἓνα καὶ μόνον, νὰ ὑπενθυμίζωσι δηλονότι εἰς τοὺς ἐπιζῶντας ὄχι μόνον τὰ ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν τούτων τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ προσέτι καὶ ὅλον τὸν βίον καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ νὰ προβάλλωσι ταῦτα καὶ εἰς ἡμᾶς πρὸς μίμησιν, ὡς λαμπρὰ ὑποδείγματα ἀρετῆς καὶ χριστιανι-

κῆς ἀγάπης ; ποῖος ἐξ ἡμῶν, παριστάμενος εἰς τὸ μνημό-
συνον τῶν τοιούτων εὐεργετῶν, ὄχι μόνον δὲν θαυμάζει
καὶ τὸν ζῆλον καὶ τὴν αὐταπάρνησιν, μεθ' ἧς ὅλοι οὗτοι
ἐθυσίασαν ὅλην τὴν ζωὴν των, προσέφερον μεγάλας καὶ
γενναίας χρηματικὰς προσφορὰς καὶ ἐκοπίασαν περιχαρῶς
καὶ ἀγογγύστως μόνον καὶ μόνον ὑπὲρ τῆς διανοητικῆς
ἀναγεννήσεως τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, ὑπὲρ τῆς ἰδρύ-
σεως καὶ ὑποστηρίξεως καὶ διασώσεως τῶν διαφόρων με-
γάλων ἐθνικῶν ἡμῶν ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων ; ποῖος
ἐξ ὑμῶν, βλέπων ἰδίους ὄμμασιν οὕτω δικιωνιζόμενον καὶ
ἀκούων ἰδίους ὠσὶν οὕτω μακαριζόμενον τὸ ὄνομα τῶν με-
γάλων τούτων εὐεργετῶν τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν εὐχεται
ἐνδομύχως, ὅπως καὶ αὐτὸς καταξιωθῆ νὰ συνεισφέρῃ τὸ
κατὰ δύναμιν εἴτε τὰς ἐπιστημονικὰς του γνώσεις εἴτε τὰς
ὕλικὰς του ἀπολαβὰς, εἴτε καὶ αὐτὸν τὸν τελευταῖον ὀβο-
λὸν του ὑπὲρ τοιούτων κοινωφελῶν καταστημάτων, μετὰ
τῶν ὁποίων μέλλει νὰ διαιωνίσῃ καὶ ἀποθανατίσῃ καὶ τὸ
ἰδίον του ὄνομα, ἐγγραφόμενον χρυσοῖς καὶ ἀνεξιτήλοις
γράμμασιν εἰς τὴν καρδίαν ὅλου τοῦ ἔθνους ;

Καὶ λοιπὸν, ἀγαπητοί, ἐνταῦθα πλέον εἶναι περιττὸς
πᾶς λόγος· διότι αὕτη ἡ τελετὴ, τὴν ὁποίαν βλέπομεν ἐ-
νώπιον ἡμῶν κατὰ πᾶν ἔτος οὕτω λαμπρῶς καὶ πανηγυ-
ρικῶς ἐπαναλαμβάνομένην, κηρύττει ἀφ' ἑαυτῆς τρανώτα-
τα εἰς πάντας ἡμᾶς ὑπὸ τίνων ἐκάστοτε εὐσεβῶν αἰσθη-
μάτων πρέπει νὰ κατακυριεύηται ἡ καρδία ἡμῶν καὶ δι-
δάσκει ἐπισήμως τίς ὁ προορισμὸς τῆς ἐπὶ γῆς ἡμῶν ζωῆς
καὶ ὅλων τῶν ἀγαθῶν, εἴτε ὕλικῶν εἴτε ἠθικῶν, μὲ τὰ

ὁποῖα ἐπλούτισεν ἕκαστον ἡμῶν ὁ Θεὸς, παρουσιάζουσα
συνάμα λαμπρὰ καὶ ἀθάνατα πρὸς μίμησιν ὑποδείγματα,
τούς εὐεργέτας τούτους τῆς ἀνθρωπότητος. Μὴ μένετε
λοιπὸν ἀναίσθητοι καὶ κωφοὶ ἐνώπιον τῆς μνήμης τῶν
μεγάλων τούτων ἀνδρῶν καὶ εὐεργετῶν τοῦ ἡμετέρου
ἔθνους· ἀλλὰ, ἐμβλέποντες μετὰ εὐγενοῦς ὄντως ὑπερη-
φανίας εἰς τὰ ἐν μέσῳ ἡμῶν μεγαλοπρεπῶς ἰστάμενα
καὶ ἀνεγειρόμενα διάφορα ἀγαθοεργὰ καὶ φιλανθρωπικὰ καὶ
ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, τοὺς ἱεροὺς ναοὺς, τὰ νοσο-
κομεῖα, τὰ πτωχοκομεῖα, τὰ ὀρφανοτροφεῖα, τὰ γηροκο-
μεῖα, τὰ διάφορα σχολεῖα, ἐκκλησιαστικὰ τε καὶ λαϊκὰ,
αὐτὴν τὴν ἀρχαιοπρεπῶς ἀναδυομένην ἀπέναντι ἡμῶν
μεγάλην ταύτην τοῦ Γένους σχολὴν, τὰ ὁποῖα ὄλα ὀφεί-
λονται εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀγαθοποιίαν τῶν μνημονευο-
μένων σήμερον πατέρων ἡμῶν, ὀφείλετε ὄχι μόνον, καθο-
δηγοῦντες πάντοτε ἐνώπιον αὐτῶν τὰ τέκνα ὑμῶν, νὰ δι-
δάσκητε αὐτὰ πότε, εἰς ποίας βαρείας περιστάσεις καὶ
ἡμέρας, διὰ πόσων παντοίων θυσιῶν, καὶ πρὸς τίνα ἱερὸν
σκοπὸν ὄλα ταῦτα ἐγένοντο καὶ ἐστηρίχθησαν ὑπὸ τῶν
ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων καὶ πατέρων, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς οἱ
ἴδιοι, ζῶντες εἰς χρόνους ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν εὐτυχεστέ-
ρους, καὶ πεπλουτισμένοι κατὰ πάντα καὶ ψυχικῶς καὶ
σωματικῶς κατ' οὐδὲν ὀλιγώτερον ἐκείνων, ὀφείλομεν ἕκα-
στος, τὸ κατὰ δύναμιν, ἄλλος μὲ πολλὰ, ἄλλος μὲ ὀλίγα,
ἄλλος καὶ μὲ αὐτὸ τὸ λεπτόν τῆς χήρας, νὰ συντρέχωμεν
προθύμως ὄχι μόνον εἰς τὸν κάταρτισμὸν αὐτῶν, ἀλλὰ
καὶ εἰς τὴν συντήρησιν αὐτῶν, διασώζοντες τὰ παρ' αὐτῶν

κληροδοτηθέντα, διατηροῦντες τὰ παρ' αὐτῶν συσταθέντα ἢ διαπεραιούντες τὰ παρ' αὐτῶν ἐπιχειρισθέντα κοινωφελῆ καὶ ἀγαθοεργὰ ταῦτα καθιδρύματα.

Ναί! τότε, καὶ μόνον τότε, δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν, ὅτι εἴμεθα ἄξιοι ἀπόγονοι καὶ διάδοχοι τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων τούτων εὐεργετῶν! τότε, καὶ μόνον τότε, δυνάμεθα νὰ δικαιώσωμεν ἐν ἑαυτοῖς ὅλους τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς δαπάνας καὶ τὰς θυσίας αὐτῶν, τιμῶντες τοιοῦτοτρόπως καὶ διὰ τοῦ βίου καὶ διὰ τῶν ἔργων ἡμῶν καὶ τὸν βίον καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν πεποίθησιν, μεθ' ἧς ἐκεῖνοι ὅλα ταῦτα ἐκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς· ναί! λέγω· τότε μόνον, τότε καὶ ἡμεῖς, ἐνισχύοντες διὰ τοῦ ἰδίου ἡμῶν παραδείγματος παρὰ τοῖς ζῶσιν ὄχι μόνον τὴν εὐλάβειαν καὶ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς μεγάλας ἀρετὰς καὶ τὰ ἱερά ὀνόματα τῶν προαναπαυσαμένων ἀοιδίμων εὐεργετῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν πεποίθησιν τῶν μεταγενεστέρων, ἃς ἀναφωνῶμεν πάντοτε καὶ πανταχοῦ μετ' εὐγνώμονος καρδίας.

Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἀοιδίμων εὐεργετῶν πάντων τῶν ἀπανταχοῦ φιλανθρωπικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων τοῦ Γένους ἡμῶν!

Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἀοιδίμων ἰδρυτῶν, εὐεργετῶν, καθηγητῶν καὶ μαθητῶν τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους σχολῆς!

Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτῶν!

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἡ Α. Θ. Παναγιότης, συνοδευομένη ὑπὸ τῶν Σεβασμιωτάτων Συνοδικῶν καὶ τοῦ λοιποῦ εὐαγοῦς κλήρου, μετέβη ἀμέσως

εἰς τὸ κατάστημα τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Ἐνταῦθα δὲ, ἐν τῇ μεγάλῃ τῆς Σχολῆς αἰθούσῃ, ἐν μέσῳ ἱκανοῦ πλήθους ὁμογενῶν πάσης τάξεως ἔκ τε τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ πανταχόθεν συνελθόντων, ἐψάλη κατὰ πρῶτον, κατὰ τὰ νενομισμένα, τρισάγιον ἐπὶ τῶν κολύβων καὶ ἐμνημονεύθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου οἱ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει ἰδρυταί, εὐεργέται, ἔφοροι, καθηγηταί καὶ μαθηταί τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ ἡμετέρου Γένους σχολείων. Εἶτα δὲ προκατήρξατο διὰ βραχείων ὁ Σχολάρχης, εἰπὼν, ὅτι ψήφῳ τοῦ Καθηγητικοῦ συλλόγου, κατὰ τὸν ἐπικρατοῦντα τῆς Σχολῆς νόμον, ἢ ἐν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ τῆς Σχολῆς ἀγόρευσις ἀνετέθη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τῷ ἑκ τῶν καθηγητῶν Β. Δ. Καλλίφρονι.

Ἄλλὰ πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Β. Δ. Καλλίφρονος ἀγορεύσεως, ἀναστὰς ὁ Κ. Κ. Καλλιιάδης, ὁ μέγας ῥήτωρ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου καὶ πρόεδρος τῆς ἀδελφότητος Ξηροκρήνης ἀνέγνω τάδε·

Παραγιώτατε Δεσποτα, Σεβάσμιοι Ἱεράρχαι! Μουσotraφὲς καὶ φιλόμουσον ἐκκλησίασμα!

Πρώτην ἤδη φοράν, μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ κανονισμοῦ αὐτῆς τροποποίησιν, ἡ Ἀδελφότης Ξηροκρήνη παρίσταται ἐν τῇ ἐπετείῳ ταύτῃ πνηγύρει, καθ' ἣν ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τελεῖ μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένων ἀειμνήστων εὐεργετῶν, συνδρομητῶν, ἐφόρων, καθη-

γητῶν καὶ μαθητῶν τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς, εὐχομένη συνάμα ἵν' αἰέποτε ἀποφαίνωνται πλεῖστοι ὅσοι μιμηταὶ καὶ ὄπαδοὶ τῶν μακαρίων ἐκείνων ἀνδρῶν. Καὶ πάντοτε μὲν τοῦ σωματείου τούτου μόνον ἦν μέλημα ἢ κατὰ τὸ ἐνὸν ἐξοικονόμησις τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐνδόξου ταύτης Σχολῆς, ἀλλ' ἀναμφισβήτητον τυγχάνει, ὅτι κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ παρελθόντος σωτηρίου ἔτους ἡ Σχολὴ καὶ ἡ Ξηροκρήνη ἔτι μᾶλλον συνεδέθησαν ἀλλήλαις διὰ συμβάσεως γνωστῆς γενομένης τῶ καθ' ἡμᾶς δημοσίῳ, ἧς τὸ συμπέρασμα, ὡς ἔκτοτε ἐρρέθη, ἐστὶν ὅπως τοῦ λοιποῦ ἡ Ξηροκρήνη καὶ μόνη αὕτη, ἀναλάβῃ ἀπασαν τὴν ἐργασίαν τῆς ἐκ μέρους τῆς Μεγάλῃς τοῦ Γένους Σχολῆς εἰς τὸ δημόσιον ἐκκλήσεως πρὸς ἐξεύρεσιν πόρων, ὁ δὲ Πρόεδρος αὐτῆς ἢ αὐτοδικαίως μέλος τῆς ἐφορίας τοῦ ἀνωτάτου τούτου καθιδρύματος, ὅπως λαμβάνῃ γνῶσιν τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ καὶ διευθύνῃ ἀναλόγως τὰς ἐνεργείας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ προεδρευομένου σωματείου. Ἡ Ξηροκρήνη, προθύμως ἀποδυθεῖσα εἰς τὸν κοπιώδη μὲν ἀλλ' ἐνδοξὸν τοῦτον ἀγῶνα, ἐνετείλατό μοι ἵνα διαβεβαιώσω πανδήμως τὴν τε μητέρα ἡμῶν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἐφορίαν, τὴν σχολαρχίαν καὶ τὸν καθηγητικὸν σύλλογον τῆς Σχολῆς περὶ τῆς ἀκριβείας, τῆς αὐταπαρνησίας καὶ τοῦ ζήλου μεθ' ὧν ἐργάζεται καὶ θέλει πάντοτε ἐργάζεσθαι ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ γεραροῦ τούτου τῶν Μουσῶν ἐνδιαιτήματος, οὗτινος καυχᾶται ὅτι διατελεῖ ἀφωσιωμένη θεράπεινα. Τοῦτο δὲ πράττουσα, οἶδεν ὅτι αὐτὴ μὲν τὸ ἀπλούστερον καὶ στοιχειωδέστερον ἐκτελεῖ

τῶν καθηκόντων, ἄλλοι δὲ πάντα ἐκτάκτους καὶ πολλῶ σπουδαιοτέρας παρέσχον, παρέχουσι καὶ παρέξουσιν αὐτῶ ὑπηρεσίας, διηνεκῶς τὴν ἱεράν καὶ σοφωτάτην τοῦ Προφητάνακτος ἀναλογιζόμενοι ῥήτραν· δράξασθε παιδείας μήποτε ὀργισθῆ Κύριος Τοῖς μεγατίμοις τούτοις ἀνδράσιν, ἐν οἷς, ὡς φωτοβόλος γενναιοδωρίας ἀστὴρ λάμπει ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ὁ γνήσιος καὶ ἀγαθὸς τῆς Ἐκκλησίας υἱός, ὁ μέγας τοῦ Γένους ἡμῶν εὐεργέτης, **ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΖΑΡΙΦΗΣ**, ἡ Ξηροκρήνη συγχαίρει ὀλοφύχως καὶ ἀπεκδέχεται εὐθαρσῶς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν δαφιλῶν αὐτῶν εὐεργεσιῶν, ὑψοῦσα τὴν ταπεινὴν ἑαυτῆς φωνὴν μετὰ τῆς ἱεραῆς καὶ χρυσορρήμονος τῆς Ἐκκλησίας σάλπιγγος ὑπὲρ υἰγείας αὐτῶν καὶ ἐντελοῦς εὐδαιμονίας. Πρὸ πάντων δὲ καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἡ Ἀδελφότης σύσσωμος καὶ ὁ παρ' ἀξίαν αὐτῆς προεδρεύων ἐκβάλλουσι τῶν μυχαιτάτων τῆς ἐκυτῶν καρδίας φωνὴν ἱκέτιδα πρὸς τὸν Πατέρα τῶν φώτων ὑπὲρ μακροβιότητος Σοῦ τοῦ τρισεβάστου καὶ ἀκαμάτου ἡμῶν Πρωθιεράρχου, ὅστις, ὡς ἐν ὄλοις πρωτεύεις, οὕτω πρωτεύεις καὶ κατὰ τὴν πρὸς τὴν μεγαλῶνυμον τοῦ Γένους Σχολὴν στοργὴν καὶ προστασίαν. Χαῖρε καὶ ἀγάλλου, λαοπόθητε Πατριάρχα, βλέπων τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς κόπους καὶ μόχθους Σου ἐπιφέροντας ἐπιζήλους καρπούς τὴν διανοητικὴν τε καὶ ὑλικὴν αὐτῆς θέσιν ὁσημέραι βελτιουμένην καὶ τὸ ὀριστικὸν αὐτῆς μέγαρον προσεχῶς ἐν μεγαλοπρεπεῖα τελειούμενον, ὡς βλέπεις καὶ πᾶσαν ὑπὲρ τοῦ χριστεπωνύμου πληρώματος πρωτοβουλίαν καὶ ἐνεργείαν Σου ἐνθουσιωδῶς ἐκτιμωμένην καὶ ὑπὸ πλήρους

στρεφομένην ἐπιτυχίας. Καὶ βαρέως μὲν ἴσως, ἴσως καὶ ἀποθαρρύνσεως φθόγγοι τῶν εὐγενῶν Σου χειλέων ἔστιν ὅτε ἐκπέμπονται· ἀλλὰ καρτέρει καὶ κατευοδοῦ καὶ κρατύνθητι ἐν τῇ διακονίᾳ τῆς ἰσοβίου ὑψίστης ἀποστολῆς Σου, ὅτι κληρὸς καὶ λαὸς, τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Σου ἀφοσίωσιν καθορῶντες, περὶ Σὲ διηνεκῶς καὶ ἀδιασπάστως ἴστανται, ὁ δὲ Θεὸς μετὰ Σοῦ.

Τὸν Κ. Καλλιᾶδην διεδέξατο ἀμέσως ὁ Καθηγητὴς Κ. Β. Καλλίφρων, ἀγορεύσας ἀπὸ τοῦ βήματος ταῦτα·

Παραγιώτατε, Δέσποτα Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι καὶ λοιπὸν ἔντιμον καὶ φιλόμουσον ἀκροατήριον.

Τριακοστὸν ἤδη καὶ δευτέρον συνεπληρώθη ἔτος, ἐξ οὗ καὶ γὰρ, ὁ ἐν τοῖς πρεσβυτέροις καὶ νεωτέροις συναδέλφοις μου ἐλάχιστος, ἐργάζομαι ἐν τῷ πνευματικῷ τούτῳ ἀμπελῶνι, τῇ πρεσβυγενεῖ καὶ καλλιγόνῳ, λέγω, μεγάλῃ τοῦ γένους πατριαρχικῆς σχολῆς. Εἰ μὲν κατὰ τὸ ὑπερτριακονταετὲς τοῦτο διάστημα ἠδυνήθην ἵνα ἐκπληρώσω ἐκ τῶν ἐνόητων τὸ ἐπιβεβλημένον μοι καθήκον, τοῦτό ἐστι καὶ ἔσται ἡ μόνη ἀγαλλίασις καὶ τερψίθυμος εὐχαρίστησις μου· οὐχ ἤττον δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καθήκοντος ἐπίσης ἱεροῦ, ἀφορᾷ καὶ ἡ σήμερον ἔκτακτος ἐν τοιαύτῃ εὐσήμερῳ ἡμέρᾳ παράστασις μου ἐνώπιον τοιαύτης φιλομούσου καὶ φιλοκάλου ὁμηγύρεως, ὅπως, νόμῳ τῆς σχολῆς ὑπέικων, ἀγορεύσω, τὸ τρίτον ἤδη, θυμηρὲς τι, εἰ δυνατὸν, καὶ πρόσφορον.

Γνωστὸν δὲ τοῖς πλείστοις τῶν ἀκροατῶν ὑπάρχει, ὅτι ἐν τῇ ἐνάρξει ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους καθώρισται ἀπὸ τινων ἤδη ἐτῶν, ὅπως εἰς τῶν καθηγητῶν ἐκφωνῆ ἑναρκτήριον τινα λόγον, ἐκλέγων οἰονδήποτε καὶ ἂν ἐγκρίνη κατάλληλον θέμα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐσχάτως ἐθεωρήθη προὔργιαίτατον, ὅπως κατὰ τὴν ἑναρκτήριον τελετὴν ἐκάστου σχολικοῦ ἔτους τοῦ λοιποῦ ἀπαγγέλλῃ ἐν τῶν ἀξιοτίμων μελῶν τῆς ἐφορίας τακτικὴν λογοδοσίαν τῶν κατὰ τὸ λήξαν σχολικὸν ἔτος πεπραγμένων, ὡς τούτου ἐπ' αἰσίοις κατήρξατο λίαν ἐμβριθῶς καὶ σκοπίμως δις ἤδη ὁ ἐκ τῶν ἐφόρων ἀξιότιμος κ. Στ. Κέπετζης ἐν τῇ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1879 καὶ 1880 ἔτους ἐνάρξει τῶν μαθημάτων, ἐνεκρίθη, ὅπως ὁ τοῦ καθηγητοῦ λόγος ἐκφωνῆται κατὰ τὴν πάνδημον τῶν ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξων ἐλληνικῶν σχολείων πανήγυριν, ἥτοι τὴν ἑορτὴν τῶν σήμερον δημοτελῶς πανηγυριζομένων τριῶν μεγίστων τῆς τρισηλίου θεότητος φωστήρων, Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τῶν τὴν οἰκουμένην μὲν ἀκτίσι δογμάτων θείων πυρσευσάντων, τὴν δὲ κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδευσάντων.

Ἄλλ' ὁποῖόν τι θέμα, εὐαγῆς ὁμήγυρις, ἠδυνάμην ἵνα ἐκλέξω κατάλληλον τῇ σήμερον τελουμένη παγκοίνῳ τῶν ὀρθοδόξων ἑορτῇ, καθ' ἣν ἡ μὲν ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τοὺς τρεῖς αὐτῆς μεγίστους φωστῆρας καὶ οἰκουμενικοὺς διδασκάλους, τὰ πρότυπα ταῦτα τῆς σοφίας καὶ ἀγιότητος, τοὺς ἱεροφάντας τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐπευφημεῖ καὶ γεραίρει, ἀπάσης δὲ τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς τὰ ἐκπαιδευτήρια

ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου πανελληνίου πανεπιστημίου μέχρι τῆς δημοτικῆς σχολῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ πενιχροτάτου τῶν χωρίων, εὐσεβοφρόνως πανηγυρίζει; Τί ἄλλο βεβαίως ἦν καταλληλότερον θέμα ἢ τὸ ἐπαινέσαι καὶ ἐγκωμιάσαι τοὺς οἰκουμενικοὺς τούτους διδασκάλους, τοὺς ὡς φωστῆρας τηλαυγεῖς ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην σελασφόρως διαλάμψαντας, οἵτινες ἑναρμονίως συμπλέξαντες ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἱεράν μετὰ τῆς θύραθεν σοφίας, συνετέλεσαν, συντελοῦσι, καὶ συντελέσουσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα διὰ τῶν ἀθανάτων αὐτῶν συγγραμμάτων εἰς τὴν κατὰ τε τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἠθικὴν προκοπὴν καὶ ἐπίδοσιν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἐπαυξήσαντες καὶ πολλαπλασιάσαντες ἐπ' εὐλογίας τὸ παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων χορηγηθὲν αὐτοῖς τάλαντον, ὡς δοῦλοι τοῦ Θεοῦ ἀγαθοὶ καὶ πιστοί; Ἄλλὰ τὰ περὶ τούτων δεξιοὶ κάλαμοι, στωμίλαι γλῶσσαι καὶ ῥητορικαὶ δεινότητες πολλάκις πολλαχοῦ ἐξηκρίβωσαν καὶ ἐξύμνησαν, «καὶ πρὸς ὑπερβολὴν, κατὰ τὸν Ἴσοκράτη, ἐπόνησαν, εἰπόντες ὡς οὐδεὶς ἂν ἄλλος δύναιτο, ὥστε μηδεμίαν λελεῖφθαι τοῖς ἄλλοις ὑπερβολὴν». Ἄλλὰ καὶ μέχρις ἐσχάτων, καὶ σήμερον εἰσέτι, ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ πατριαρχικοῦ ὀκρίβαντος λίαν γλαφυρῶς καὶ σκοπίμως ἐξεδήλωσε τὰ περὶ τούτων ὁ γεράσμιος ἡμῶν σχολάρχης, ὁ ἐπὶ ῥητορικῇ δεινότητι καὶ εὐροίᾳ λόγου τὰ μάλιστα διακρινόμενος.

Διὸ θεωρῶν λίαν παράτολμον καὶ οὕτως εἰπεῖν παρακεκινδυνευμένον τὸ παρακολουθῆσαι κάμῃ, οἶονεὶ πεζὸν παρὰ λύδιον ἄρμα, τοῖς μετὰ τηλικαύτης εὐφυΐας καὶ ἀ-

παραμίλλου δεξιότητος τὰ περὶ τούτων πραγματευσαμένοις, ἀφορμὴν δὲ ἅμα λαβὼν ἐκ τῆς ἐπαυξήσεως τοῦ χορηγηθέντος τοῖς οἰκουμενικοῖς τούτοις διδασκάλοις τάλαντου, συμφώνως τῇ περὶ τάλαντων εὐαγγελικῇ παραβολῇ, ἔγνω οὐχὶ ἀσυντελὲς, ἵνα σήμερον ἐξετάσωμεν καὶ σταχυολογήσαντες ἐξακριβώσωμεν, ὡς οἶόν τε, τὴν λέξιν τάλαντον μεθ' ἀπάντων τῶν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, κυρίαν τε καὶ τροπικὴν, παρεπομένων αὐτῇ, καὶ τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τε καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἰδιωτισμῶν, παροιμιωδῶν φράσεων, ὑποδιαίρέσεων νομισματικῶν καὶ παντὸς ἔχοντος ὁπωσδήποτε σχέσιν, ἄμεσον ἢ ἔμμεσον, πρὸς τε τὴν νομισματικὴν ἢ τὴν τοῦ βάρους, ἢ ἄλλην τροπικὴν αὐτοῦ σημασίαν.

Τῇ ἐπιεικείᾳ δὲ τοῦ σεβαστοῦ καὶ ἐντίμου ἀκροατηρίου ἐπερειδόμενος καὶ τὴν εὐμενῆ ἅμα ἀκρόασιν ἀπεκδεχόμενος, ἄπτομαι τοῦ ἔργου, τὰς εὐλογίας τοῦ πανσεβάστου καὶ γεραροῦ πνευματικοῦ ἡμῶν πατρὸς καὶ πατριάρχου ἐξαιτούμενος, αἵτινες ἐπιρρώσουσί με πρὸς διαπραγμάτευσιν τοῦ θέματος, εἰ μὴ γε μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας, τούλαχιστον ἀνευ τῆς ἐλαχίστης δυσαρσεκείας τῶν ἄλλως λίαν ἐπιεικῶν ἀκροατῶν μου, πειρώμενος, τὸ ἐπ' ἐμοί, ὅπως πικίλω τὸ θέμα ἐκ τῶν ἐνόητων, ὅσον ἢ φύσις τοῦ πράγματος ἐπιτρέπει, ἵνα μὴ τυχὸν πάθω καὶ γὰρ ὅ,τι ἱστορεῖται ὅτι ἔπαθ' τις δημηγορῶν δημοσίᾳ, οὔτινος τὸ οὐκ εὐάριθμον ἀκροατήριον κατὰ πλεῖστον μέρος τοσοῦτον κατεθέλχθη, ὥστε βαθὺς καὶ νήδυμος κατέλαβεν αὐτὸ ὕπνος.

Α' ΝΟΜΙΣΜΑ.

Ἡ ἐμπορία τὸ πάλαι, σεβαστόν μοι ἀκροατήριον, ἐγένετο δι' ἀνταλλαγῆς πραγμάτων· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ μέσον τοῦτο ἀδύνατον ἦν ἵνα ἐξαρκέσῃ εἰς ἐκπλήρωσιν ἀπασῶν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, ἐνεκρίθη ἰδίᾳ τις ὕλη πρὸς θεωραπίαν τῆς ἐλλείψεως ταύτης. Ἡ ὕλη δὲ αὕτη ἦν τὸ μέταλλον· ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο ὄγκον τινὰ μετάλλου ἀκατέργαστον (ἀργύρου, χρυσοῦ ἢ χαλκοῦ ἀσήμου), ὀριζομένου διὰ σταθμῶν, ὅπερ, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐδέησεν ὅπως φέρῃ καὶ τετυπωμένους τινὰς χαρακτῆρας, τὸ ποσὸν τοῦ βάρους δηλοῦντας, ὕπερ ἐκλήθη νόμισμα. Οὕτω δὲ ἐκλήθη ἐκ τοῦ νόμου (ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥῆμα νομίζω), ὡς ὠρισμένον ἐξ ἔθους καὶ νόμου. Ὁ μέγας Ἀριστοτέλης ὀρίζει τὸ νόμισμα πέρασ ἀλλαγῆς, ἀνάγων τὴν ἐφεύρεσιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐπαισθητὴν γενομένην ἀνάγκην τῆς χρήσεως αὐτοῦ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν τῆς ἀνταλλαγῆς δυσκολιῶν.

Τὰ νομίσματα ἐλέγοντο καὶ ἀργύρια καὶ χρήματα ἐν γένει· ἀργύρια μὲν ἐκ τοῦ ἀργυρος, ἐπειδὴ τὰ ἐπικρατοῦντα ἐν Ἑλλάδι κατ' ἀρχὰς νομίσματα ἦσαν συνήθως ἀργυρᾶ· ἀλλ' ἡ λέξις ὕστερον γενικωτέραν ἔλαβε σημασίαν, οὐδόλως ἀποβλεπομένης τῆς ὕλης, ἐξ ἧς ἦσαν εἰργασμένα ταῦτα· χρήματα δὲ, ὡς ἐκ τῆς παγκοίνου χρήσεως.

Ἐκ δὲ τῶν εὐρεθέντων ἤδη πολλαχοῦ ἀρχαίων ἐλληνικῶν νομισμάτων καταδηλοῦται ὅποσον ἡ καλλιτεχνία καὶ ἡ φιλοκαλία ἦν παρὰ τοῖς Ἑλλησι διαδεδομένη, ἐμ-

φιλοχωροῦσα οὐχὶ μόνον ἐν μεγάλαις καὶ πλουσίαις πόλεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀσήμοις ἤδη χωρίοις, καὶ ὅτι ἡ τοῦ καλοῦ αἰσθησις οὐδόλως περιωρίζετο ἐν μόνῃ τῇ καθ' αὐτὸ Ἑλλάδι, ἀλλ' ὅπου γῆς κατώκησαν Ἑλληνες.

Πολλοὶ πολλὰ λέγουσι περὶ τῶν πρώτων εὐρετῶν τοῦ νομίσματος. Ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται ὅτι «πρῶτοι ἀνθρώπων Λυδοὶ, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, νόμισμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κοψάμενοι ἐχρήσαντο». Ἀλλὰ βεβαιότερα θεωρεῖται ἡ γνώμη τῶν λεγόντων ὅτι πρῶτος ἔκοψεν ἐν Αἰγίνῃ νομίσματα χαλκοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πρῶτος εἰσήγαγε σύστημα μέτρων καὶ σταθμῶν Φείδων, ὁ τοῦ Ἄργους βασιλεύς. Ἡ Αἰγίνα δὲ τότε ὑπέκειτο εἰς τὸ Ἄργος. Ἡκμασε δὲ οὗτος, κατὰ πιθανωτέραν γνώμην, περὶ τὰ μέσα τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος.

Βραδύτερον πολὺ εἰσήχθη ἡ χρῆσις τῶν ὀνομάτων τῶν βασιλέων ἐπὶ τῶν νομισμάτων. Ἐκ τῶν ἐλληνικῶν δὲ βασιλικῶν νομισμάτων ἀρχαιότερὰ εἰσι τὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' (454 π. Χ.).

Τύποι δὲ τῶν νομισμάτων ἦσαν ποικίλοι καὶ διάφοροι· τὰ τῶν Ἀθηναίων εἶχον κεχαραγμένην τὴν Ἀθηναίαν μετὰ γλαυκός· τὰ τῶν Συρακουσῶν, τὴν Περσεφόνην καὶ ἄρμα δίζυγον ἢ τετράζυγον· ἡ Θρακικὴ πόλις Καρδία εἶχε σύμβολον καρδίαν· ἡ Ρόδος, ῥόδον· ἡ Σελινοῦς τῆς Σικελίας σέκινον, ἡ Σίδη, πόλις τῆς Παμφυλίας, σίδην (καρπὸν ροιᾶς)· οἱ Βοιωτοὶ ἀσπίδα ἐκατέρωθεν ἐκκεκομμένην· οἱ Χῖοι σφίγγα· οἱ Ἐφέσιοι μέλισσαν· ἡ Κυρήνη σίλφιον· ἡ Κνωσσὸς λαβύρινθον· τὸ Δυρράχιον μόσχον θηλάζον-

τα· ἢ ἐν Ἰλλυρία Ἀπολλωνία καὶ ἢ Καισάρεια ὄρος ἀναπέμπον φλόγας· ἢ Αἴγινα χελώνην· ἢ Σύβαρις ταῦρον, βλέποντα ὀπισθεν· ἢ Κύμη τῆς Αἰολίδος ἀγγεῖον ὠρισμένου σχήματος κλπ. ἐν γένει δὲ πολλὴ ἐπεκράτει ποικιλία ἐπὶ τῶν νομισματικῶν τύπων.

Τὸ νομισματοκοπεῖον, ἢ μᾶλλον, τὸ ἀργυροκοπεῖον ἐν Ἀθήναις ἦν παρὰ τὸ ἡρῶν ἠρώς τινος Στεφανηφόρου καλουμένου, κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Πολυδεύκου, Ἀρποκρατίωνος καὶ Σουίδα.

Β' ΥΑΗ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ.

Πρὸς κατασκευὴν τῶν νομισμάτων ἦσαν, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, ἐν χρήσει, καθὼς καὶ μέχρι τοῦ νῦν, χρυσός, ἄργυρος καὶ χαλκός. Ἀλλὰ περισσοτέρα ἐγένετο χρῆσις χρυσοῦ καὶ ἀργύρου διὰ τὸ ἀγλαόν, τὸ μόνιμον, τὴν πυκνότητα καὶ τὸ τιμαλφές αὐτῶν καὶ διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς κατεργασίας.

Καὶ ἐκ σιδήρου δὲ ἱστορεῖται ὅτι κατεσκευάσθησαν τὸ πάλαι νομίσματα· ἰδίᾳ δὲ διηγεῖται ὁ Πολυδεύκης περὶ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Βυζαντίων ὅτι «ἐχρήσαντο σιδήρω» ἔνεκα τῆς ἐν τῇ Λακωνικῇ ἀφθονίας τοῦ μετάλλου τούτου, καθὼς καὶ ἐν ταῖς τοῦ Εὐξείνου Πόντου παραλίαις χώραις· ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι «Κλαζομένιοι ἐχρῶντο σιδηροῖς νομίσμασι». Τινὲς δὲ λέγουσιν ὅτι καὶ ἐν Ῥώμῃ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐγένετο χρῆσις σιδηρῶν νομισμάτων, ἀλλὰ κατηργήθη ἢ χρῆσις αὕτη ἔνεκα τῆς ιδιότητος τοῦ μετάλλου τούτου, ὑποκειμένου εἰς ὀξειδωσιν.

Καὶ ἐκ ψευδαργύρου ἔκοψε νομίσματα ἐν Συρακούσαις ὁ Διονύσιος, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ Πολυδεύκην. Ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτο νόμισμα διεσώθη οὔτε ἐκ σιδήρου, οὔτε ἐκ ψευδαργύρου.

Καὶ μολυβδίνων νομισμάτων γίνεται μνεῖα ἐν τῇ ἀρχαιότητι· ἀλλὰ νεώτεροι δεινοὶ νομισματογνώμονες ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ τοιαῦτα ἦσαν οὐχὶ πραγματικὰ νομίσματα, ἀλλὰ μᾶλλον νομισματοποίημα εἴτε μεταλλόσημα.

Καὶ σκυτίνων δὲ νομισμάτων ἐγένετο χρῆσις παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις, τοῖς Καρχηδονίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίοις, κατὰ τὰς μαρτυρίας τινῶν. Τοῦτο δὲ καταδεικνύει ὅτι πολλάκις αἱ πολιτεῖαι, ἔνεκα τῶν οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, εἰς ἃς περιπίπτουσιν, ἀναγκάζονται ἵνα καταφεύγωσι καὶ εἰς μέτρα λίαν ἐπιζήμια εἰς τὸ δημόσιον, ὡς παρ' ἡμῖν ἐσχάτως πρὸς πολλοῖς ἄλλοις, κατέστη ἐπιζήμιος τὰ μάλιστα ἢ χρῆσις τοῦ χαρτονομίσματος, ὅπερ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἦν ἄγνωστον.

Γ' ΚΙΒΑΗΑΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ.

Κατὰ τῶν κοπτόντων νομίσματα εἴτε ἔλλειπῆ κατὰ τὸν σταθμὸν, εἴτε μὴ συνιστάμενα ἐκ καθαροῦ μετάλλου, ὅπως ὁ νόμος ὠρίζεν, ὑπῆρχε νομίσματος διαφθορᾶς γραφή. Κατὰ τὸν Δημοσθένην (ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην λόγῳ) ὁ ἀποδεικνυόμενος ἔνοχος κατεδικάζετο εἰς θάνατον.

Τὸ ἀττικὸν νόμισμα ἦν παροιμιῶδες διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν καθαρότητα αὐτοῦ, καὶ πολὺ μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Τὸ θεσσαλικὸν, τούναντίον, κατέστη

παροιμιώδες και αυτό δια τὸ μὴ ἀκριβὲς και καθαρὸν ἔθεν και αἱ παροιμίαι: *Θεσσαλῶν σόφισμα*, *Θεσσαλῶν νόμισμα* σύμφωνοι πρὸς τὸ «τὰ τῶν Θετταλῶν ἀπιστα φύσει και αἰεὶ πᾶσιν ἀνθρώποις», κατὰ τὸν Δημοσθένην.

Και ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ περὶ προσόδων λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις περὶ τοῦ ἀπτικοῦ νομίσματος και τὰ ἐξῆς: «Και οἱ ἀργύριον ἐξάγοντες πρὸς ἐμπορίαν ἐξάγουσιν· ὅπου γὰρ ἂν πωλῶσιν αὐτὸ, πανταχοῦ πλεῖον τοῦ ἀρχαίου λαμβάνουσιν».

Ποιηρὰ δὲ νομίσματα ἐκαλοῦντο τὰ ἐν δυσχερέσι καιροῖς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κοπτόμενα ἐξ ἀνάγκης ἀναποδράστου, καθὼς τὰ κατὰ τὸ 407 π. Χ. κοπέντα, ἤτοι μεμιγμένα μετ' ἄλλης κατωτέρας ὕλης, εἴτε ἐλλιπῆ· τὰ δὲ τοιαῦτα, μικρὸν τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων ἐπὶ τὸ κρεῖττον μεταβαλλομένων, ἀπεσύροντο ἐκ τῆς κυκλοφορίας, περὶ ὧν λέγει και ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις.

« Ἀλλὰ (χρώμεθα) τούτοις τοῖς πονηροῖς χαλκίοις, και ὁ αὐτὸς ἐν Ἐκκλησιαζούσαις.

« Ἀνέκραγ' ὁ κήρυξ μὴ δέχεσθαι μηδενα
« Χαλκοῦν τὸ λοιπὸν· ἀργύρω γὰρ χρώμεθα».

Ἐπὶ τῆς ἀπτικῆς δὲ κλίμακος (νομισματικοῦ δηλονότι συστήματος) ἐβασίζοντο και τὰ Θεσσαλικά και τὰ Μακεδονικά νομίσματα, τὰ τῶν Σελευκιδῶν ἐν Συρίᾳ, τὰ τοῦ Φιλεταίρου ἐν Περγᾶμῳ κτλ.

Δ' ΧΡΥΣΟΣ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΟΣ

Ὁ χρυσὸς ἐν Ἑλλάδι ἦν σπάνιος· ἐν γένει δὲ οἱ Ἑλληγες ἐκομίζοντο αὐτὸν ἐξ Ἀραβίας, Ἰνδίας, Βαβυλῶνος,

Αἰγύπτου, Ἀρμενίας, Κολχίδος και Τρωάδος· ὅτε ὁ Σαρδανάπαλος παρέδωκεν εἰς τὰς φλόγας ἑαυτὸν και τὴν Νινευῆ, ἱστορεῖται ὅτι χίλιοι κάμηλοι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀπεκόμιζον ἐκεῖθεν τὸν εὐρεθέντα χρυσὸν και ἄργυρον. Ἄπεφθος δὲ (ἀπὸ και ἔψω) ἐλέγετο ὁ καθαρὸς (λαγαρισμένος) χρυσός. Ἡ δὲ τέχνη τῆς ἐπιχρυσώσεως ὑπῆρχε γνωστὴ τοῖς Ἑλλησιν ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Βεβαιοῖ τοῦτο πρὸς πολλοῖς ἄλλοις και αὐτὸ τὸ ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηναίων σωζόμενον Ἐρέχθειον, οὔτινος ἡ ἀμίμητος λεπτὴ λιθοξοικὴ ἐργασία ἰδίᾳ τῶν φατνωμάτων πολλαχοῦ διατηρεῖ εἰσέτι και τὰ ἀξιοθέατα ἐπιχρυσώματα, καίτοι ἀπὸ αἰῶνων ὑφίσταται τὰς τοῦ πανδαμάτορος χρόνου συνεπειᾶς ἐν ὑπαίθρῳ και τοσαύτας ἄλλας ἀνοσίων χειρῶν καταστροφάς. Μνημονεύονται δὲ ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων πολλὰ ἐκ χρυσοῦ ἔργα, και ἰδίᾳ χρυσελεφάντινα.

Χρυσᾶ νομίσματα πιθανολογεῖται ὅτι ἐκόπησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς ἐποχῆς. Τὰ Ἀσιανὰ ὅμως ἔθνη και αἱ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνίδες πόλεις, ὡς και ἡ Σικελία και ἡ Κυρήνη, ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶχον χρυσᾶ νομίσματα, ἅπερ εἰσήγοντο και ἐκυκλοφόρουν και εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς οἱ στατῆρες τοῦ Κροίσου, οἱ δαρεικοὶ τῶν Περσῶν, οἱ τῆς Κυζίκου, οἱ τῆς Φωκαίας κτλ. Και ἐν Σάμῳ δὲ ὑπῆρχε χρυσοῦν νόμισμα ἐπὶ Πολυκράτους. Ἐπίσης εἶχον και αἱ νῆσοι Σίφνος και Θάσος χρυσοῦν νόμισμα, ὡς ἔχουσαι χρυσοῦ μεταλλεῖα.

Ὁ ἄργυρος (ἐκ τοῦ ἀργός=λευκός) ἦν ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων γνωστός. Ἀφθονώτερος δὲ ὑπῆρχεν ἐν Μι-

κρᾶ Ἀσία ἢ ἐν Ἑλλάδι, ἐν ἧ ὀλίγα ὑπῆρχον ἀργύρου μεταλλεῖα. Ἀλλὰ μετὰ τοὺς μηδικούς πολέμους ηὔξηθη ὁ ἐν Ἑλλάδι κυκλοφορῶν ἄργυρος καὶ χρυσός. Τῆς Ἀνατολῆς τὰ πλούτη κατόπιν μετέπεσον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν, δι' ὧν προέβησαν οὗτοι εἰς μυθώδη πολυτέλειαν.

Ἡ σχετικὴ ἀξία τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου μέγα διέφερε κατὰ διαφόρους χρονικάς περιόδους τῆς τε ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ Ἕλληνες ἐλάμβανον τὸν ἐν χρῆσει ἄργυρον παρὰ τῶν Φωκαέων καὶ τῶν Σαμίων· ἀλλ' ἀκολούθως ἤρξαντο ἐργαζόμενοι οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μεταλλεῖα τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας καὶ τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνηκουσῶν νήσων. Τὰ κυριώτερα δὲ μεταλλεῖα ἦσαν τὰ τοῦ Λαυρίου (ἀργυρεῖα) ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἡ πρώτη καὶ κυριώτερα πηγὴ τοῦ πλούτου τῶν Ἀθηνῶν (Λαυριτικαὶ πρόσοδοι), τὰ τῆς Σίφνου καὶ τὰ τῆς Θεσσαλίας. Ἀργυρεῖτις δὲ (γῆ) ἐκαλεῖτο ἡ ἐξ ἧς ὁ ἄργυρος ἐξήγετο. Καὶ ἐν Εὐβοίᾳ δὲ πλούσια ἦσαν χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου μεταλλεῖα.

Ἀνέκαθεν δὲ μετεχειρίζοντο τὸν ἄργυρον καὶ ἐν διαφόροις τεχνουργήμασιν, ἀντικειμένοις πολυτελείας καὶ ἐπιδείξεως· ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἐπὶ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων ἡ χρῆσις αὕτη ἀνεπτύχθη.

Ὅτι δὲ ὁ ἄργυρος ἦν ἐν πλείονι παρὰ τὸν χρυσὸν νομισματικῇ χρῆσει, δηλοῦται καὶ ἐκ τῶν πρὸς τὸ νόμισμα σχέσιν ἐχουσῶν λέξεων, αἵτινες παράγονται ἐκ τοῦ ἀργυ-

ρος καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ χρυσοῦ· οἶον, ἀργυραμοιβός, ἀργύρια (=χρήματα ἐπὶ γενικῆς σημασίας) κτλ.

ὑπάρχουσι δὲ καὶ παροιμίαι ἑλληνικαί, ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐκ τῶν δύο πολυτίμων τούτων μετάλλων, τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου· ὡς, «χρυσοῦ λαλοῦντος, ἅπας ἀπρακτος λόγος»· καὶ «χρυσὸς τοῖς ἀνθρώποις τὸ νικᾶν ταλαντεύεται», κατὰ τὸν ἱερὸν Θεοφύλακτον· καὶ «ἀργύρου κρῆναι λαλοῦσι», παροιμία ἐπὶ τῶν ἀπαιδευτῶν καὶ ἀμαθῶν, οἵτινες, καίτοι ἀγνοοῦσιν ἵνα ἀνοιξῶσι, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, τὸ στόμα αὐτῶν, ἐπειδὴ ὁμως ἔχουσι χρήματα, καὶ αὐτὰ τὰ μωρὰ καὶ ἀνόητα λόγια αὐτῶν πολλάκις ἀκούονται. Ὁμοίᾳ δὲ ἐστὶν ἡ παροιμία αὕτη τῇ τῆς καθωμιλημένης:

«Ἐχεις φλωριά; ἔχεις θωριά.

«Ἐχεις γρόσι; ἔχεις γνώσι».

Περίεργον δὲ ὅτι ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι ἐσχημάτισαν καὶ πλεῖσθ' ὅσα κύρια ὀνόματα ἐκ τῶν πολυτιμοτέρων τούτων μετάλλων. Καθὼς δὲ ὁ ἀδάμας (διαμάντι) παρήγαγε τὸν Ἀδαμάντιον καὶ τὸν Διαμαντῆν, ὁ μαργαρίτης τὴν Μαργαρίταν μετὰ τοῦ Μαργαρίτου, οὕτω καὶ ὁ μὲν χρυσὸς παρήγαγε τὸν Χρύσην, τὴν Χρυσηίδα, τὴν Χρύσην, τὴν Χρύσαν, τὸν Χρύσαν, τὸν Χρυσέα, τὸν Χρυσάνταν, τὴν Χρυσάριον, καὶ τὴν παρ' ἡμῖν Χρυσῆν, Χρυσίτσαν, Χρυσούλαν, Χρυσάφην καὶ Χρυσαφένιαν, ὡς καὶ τὰ σύνθετα Χρύσανθον, Χρυσανθίδην κλπ., ὁ δὲ ἄργυρος τὴν Ἀργυρῆν καὶ Ἀργυρῶν, τὸν Ἀργύριον, τὸν Ἀργύρην, καὶ αὐτὸν δὲ τὸν χατζ' Ἀργύρην ἢ καθωμιλημένην, ἐννοοῦσα

τὸν πλοῦτον διὰ τοῦ κοσμητικοῦ τίτλου *χατζή*. Ἐπειδὴ δὲ ὁ χρυσὸς, ὡς γνωστὸν, ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς λέγεται *μάλαγμα* (ἐκ τοῦ μαλάσσω) διὰ τὴν μαλακότητα αὐτοῦ, καὶ ὁ ἄργυρος λέγεται *ἀσήμι* (ἐκ τοῦ ἄσημος), ἐσχηματίσθησαν καὶ τὰ κύρια ὀνόματα *Μαλαγματένια*, *Μαλαγματοῦ*, *Ἀσημάκης* καὶ *Ἀσημένια*. ὅτι δὲ καὶ τὸ *φλωριον* οὐδόλως ἀπελείφθη τῶν ἄλλων μαρτυρεῖ τοῦτο ἡ *Φλωροῦ*.

Ἐντεῦθεν πᾶν πολύτιμον λέγεται χρυσοῦν· ὡς π. χ. χρυσᾶ ἔπη, Χρυσόστομος (διὰ τὴν εὐφράδειαν) καὶ αἰθωπευτικαὶ προσφωνήσεις *χρυσέ μου καὶ χρυσή μου*. Χρυσᾶς ὠνόμασαν καὶ οἱ σήμερον ἐορταζόμενοι ἱεράρχαι τὰς Ἀθήνας, τὴν ἔδραν ταύτην τῶν φώτων, ἐν ἧ, πρὸς πολλοῖς ἄλλοις, καὶ Γρηγόριοι καὶ Χρυσόστομοι ἐδιδάχθησαν καὶ διήνυσαν τὸ στάδιον τῶν σπουδῶν αὐτῶν, ἧτις καὶ τότε ἦν τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος μουσεῖον καὶ παιδευτήριον. Διὰ δὲ ὀρθῶς καὶ ὁ φιλελληνικώτατος Γεώργιος Κάνιγκ ἀπεκάλεσε τὴν Ἑλλάδα ἐν γένει «πρωτανεῖον τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς», καθὰ ἔγραφεν ὁ οὐ πρὸ πολλοῦ ἀποβιώσας γηραιὸς λόρδος Στρατφόρδ-Ῥεδκλίφ ἐν τῷ τοῦ Λονδίνου ἀγγλικῷ περιοδικῷ «*ΙΘ' ἑκατονταετηρίδι*».

Ε' ΧΑΛΚΟΣ.

Χαλκὸν ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι οὐ μόνον τὸ νῦν οὕτω λεγόμενον μέταλλον ἐν τῇ καθαρᾷ αὐτοῦ καταστάσει, ἀλλὰ καὶ μίγμα μετᾶλλων, ἐν ᾧ ὁ χαλκὸς ἦν τὸ κύριον κρᾶμα.

Πρῶτον δὲ εὐρέθη χαλκός, κατὰ παράδοσιν τινα ἀρχαίαν, ἐν Εὐβοίᾳ, διὸ καὶ ἡ ἐν αὐτῇ πρωτεύουσα Χαλκίς ἐκλήθη ἐκ μεταλλείου χαλκοῦ. Ὠνομάσθη δὲ χαλκός παρὰ τὸ *χαλάω*, ἐπειδὴ ἡ διὰ σφυρηλασίας κατεργασία τῶν μετᾶλλων ἐγνώσθη πρῶτον ἐν τῷ χαλκῷ. Ὅθεν καὶ *χαλκοτύπος* ἐλέγετο ὁ χαλκεὺς (ἐνεργητικῶς) καὶ *χαλκότυπος* (παθητικῶς) ὁ ὑπὸ τοῦ χαλκοῦ τυπτόμενος, κατὰ τὸ ὁμηρικὸν «*χαλκότυπος ὠτειλή*». Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ σίδηρος πολλάκις ἐκαλεῖτο χαλκός. Ὁ δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰ μάλιστα τιμώμενος χαλκός ἦν ὁ Κορίνθιος, ὑποτίθεται δὲ ὅτι ἦν κεκαθαρμένος ὀρείχαλκος. Ἐπίσης διέπρεπον ἐν διαφόροις τεχνουργήμασιν ὁ Δήλιος καὶ ὁ Αἰγιναιῶς. Χαλκῶν δὲ νομισμάτων χρήσις ἐγένετο παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἀπὸ τῶν μετ' Ἀλέξανδρον τὸν μέγαν χρόνων. Εἰσήχθη δὲ ἡ χρήσις τῶν χαλκῶν νομισμάτων ἕνεκα τῆς δυσκολίας τοῦ κόπτειν ἄργυρον ἐν σχήματι μικροτάτῳ. Αἱ δὲ ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι μετεχειρίζοντο χαλκᾶ νομίσματα ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Ἐπὶ τὸν δὲ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ κερματικά τινα χάλκινα, χρησιμεύοντα οὐχὶ ὡς νομίσματα, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς συμβολικὰ σημεῖα (*μάρακαι*) πρὸς ἐκπλήρωσιν διαφόρων ἀναγκῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, φέροντα γράμματα, μονογράμματα, καὶ πολυποικίλους τύπους. Τοιαῦτα δὲ πλεῖστα εὑρῆνται ἐν τῷ ἀθήνησιν ἔθνικῷ νομισματικῷ μουσεῖῳ, καὶ παρ' ἰδιώταις, καὶ περὶ ὧν ἐγράφησαν τὰ δέοντα ὑπὸ τοῦ ἀρίστου τῶν Ἑλλήνων νομισματογνομόνων Ἀχιλλέως Ποστολάκα, μετὰ πινάκων δια-

φόρων τόπων ἐν τῷ κατὰ διμηνίαν ἐκδιδομένῳ Ἀθήνησιν ἀρίστῳ περιοδικῷ *Αθηναίῳ* (τόμου Θ' τεύχει Α', 1880).

ς' ΤΡΑΠΕΖΑΙ.

Ἐθνικαὶ ἢ δημόσιαι τράπεζαι ἐν Ἀθήναις τὸ πάλαι οὐχ ὑπῆρχον. Ὑπῆρχον ὅμως ἰδιωτικαί, ἐπιτηρούμεναι αὐστηρῶς ὑπὸ τῆς πολιτείας. Κατὰ τὸν Πλάτωνα (ἐν Ἀπολογία Σωκράτους), αἱ τράπεζαι ἦσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὅπου πολλάκις ὁ Σωκράτης ἐδίδασκε τοὺς ἐκεῖ φοιτῶντας νέους. Τὸ ἔργον τῶν τραπεζίτων ἦν ἐντιμον, ἡσχολοῦντο δὲ εἰς τὴν ἀλλαγὴν ἀργυρίων, ὠφελούμενοι ἐκ τῆς ὑπερτιμήσεως, κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Δημοσθένους καὶ ἄλλων ῥητόρων. Ἐδέχοντο δὲ αἱ τράπεζαι καὶ χρήματα ἐπὶ μετρίῳ τόκῳ, καθὰ βεβαιοῦται, ὅτι ὁ πατήρ τοῦ ῥήτορος Δημοσθένους εἶχε μέρος τῶν χρηματικῶν αὐτοῦ κεφαλαίων ἐναποτεταμιευμένον παρὰ τραπεζίταις, οἵτινες ἐνήργουν καὶ ἐμπορικὰς ἐργασίας καὶ διετέλουν ἔχοντες σχέσεις πρὸς τὰς ἐπισημοτέρας τῆς Ἑλλάδος πόλεις, πολλῆς ἀπολαύοντες πίστεως. Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δημοσθένους, ἡ τράπεζα τοῦ Πασίωνος ἦν ἡ μᾶλλον προσοδοῦχος. Συναλλαγμάτων χρήσις τότε οὐδόλως ὑπῆρχε. Γίνεται δὲ μνεῖα καὶ τραπεζίτων χρεωκοπησάντων καὶ τραπεζῶν χρεωκοπησασῶν, ὁμοίων ταῖς παρ' ἡμῖν οὐ πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν ἀκμασάσαις καὶ παρακμασάσαις τραπεζιτικαῖς ἐταιρίαις, ἐπ' ὠφελείᾳ μὲν ἀμυθήτῳ τῶν ἰδρυτῶν, ζημίᾳ δὲ ἀνυπολογίστῳ τοῦ καθ' ἡμᾶς δημοσίου. Τράπεζα δημοσία (ἐθνικὴ) ἀνεγνωρισμένη καὶ

ὑπὲρ τοῦ δημοσίου διαχειριζομένη ὑπῆρχεν ἐν Βυζαντίῳ, ἐνεργουμένη ὑπὸ κεφαλαιούχων.

Ἐλέγοντο προσέτι οἱ μικροὶ τραπεζίται καὶ κολλυβισταὶ (ἐκ τοῦ κόλλυβος, σημαίνοντος μικρόν τι καὶ ἐλάχιστον) καὶ κερματισταὶ ἐκ τοῦ κέρματος (*κείρω*), οἱ τουρκιστὶ λεγόμενοι *κιοσὲ σαραφλαρὶ*, καθὰ λέγει καὶ ὁ ἱερός εὐαγγελιστής: «καὶ τῶν κερματιστῶν ἐξέχεε τὸ κέρμα (ὁ Ἰησοῦς) καὶ τὰς τραπεζὰς ἀνέστρεψεν».

ζ' ΤΟΚΟΓΛΥΦΙΑ.

Ἡ τοκογλυφία ἐν Ἀθήναις ἦν τὸ πάλαι πολὺ ἀνωτέρα ἢ νῦν, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν ναυτοδανείων. Πολλοὶ τῶν δανειστῶν ἐλάμβανον 1]2 ὄβολόν τὴν ἡμέραν δι' ἐκάστην δραχμὴν, ἤτοι τὸ 1]3. Οὗτοι δὲ ἐλέγοντο ἡμεροδανισταὶ (οἱ παρ' Ὀθωμανοῖς *τεφρετζήδες*), μισούμενοι ὡς χρηματοκάπηλοι. Συγγραφή δὲ ἡ συνθήκη ἐκαλεῖτο τὸ διδόμενον τῷ τραπεζίτῃ γραμματίον (ἢ παρ' ἡμῖν ὁμολογία), ὅπερ παρακατετίθετο εἰς τρίτον ἀξιοπίστον πρόσωπον (συνήθως τραπεζίτην), ὡς καὶ ὁ Λυκοῦργος λέγει ἐν τῷ κατὰ Λεωκράτους λόγῳ: «Χρήματα δὲ οὐκ ἔχων δοῦναι Τιμοχάρης, συνθήκας ποιησάμενος καὶ θέμενος παρὰ Λυσικλεῖ, μίαν μνᾶν τόκον ἔφερε τῷ Ἀμύντῃ». Ἀπητοῦντο δὲ καὶ ὑποθήκαι (ἀκίνητα κτήματα), ἢ ἐνέχυρα (κινητά).

Ἐλάμβανον δὲ οἱ δανειζόντες ὑπέρογκον τόκον, τὸν λεγόμενον ἐπίτριτον: ἤτοι τὸ τρίτον τοῦ κεφαλαίου, (33 καὶ]3 τοῖς 0]0, 36 δὲ ἐπὶ ναυτικῶν δανείων): ὥστε βλέπει πᾶς τις ἐξ ἡμῶν ὅτι οὐχὶ τοσοῦτον δικαίως ἴσως κα-

τακρίνονται τὰ ἐν μακαρία τῇ λήξει γεροντικά ἐκεῖνα ἀρχιερατικά ταμεῖα, ἅτινα ἐδάνειζον τοῖς ἐπισκοπῆς ὀρεγομένοις χρήματα ἐπὶ τόκῳ τοῦλάχιστον 25 τοῖς 0]0, κατὰ τὸ φαινόμενον. Σώζονται δὲ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ ἀρχιερατικῇ χορείᾳ τινὲς διαχειρισταὶ τῶν τοιούτων ταμείων, ἐνθυμούμενοι καλῶς πολλοὺς τῶν τότε ἐν Χριστῷ ἀγαπητῶν αὐτῶν ἀδελφῶν, μὴ δυνηθέντας ἀνακύψαι ἐκ τῆς κορυφωθείσης ἀκολούθως τοκογλυφίας τῶν πάλαι ποτὲ διαλαμφάντων τούτων ταμείων. Ἄλλ' ὁμολογητέον ὅτι προγονικὸν τὸ νόσημα.

Οἱ δὲ ἐλάχιστοι τόκοι ἐν Ἀθήναις ἦσαν οἱ λεγόμενοι ἐπόγδοοι, ἧτοι 12 τοῖς 0]0, ὡς λέγεται συνήθως παρ' ἡμῖν. Περὶ δὲ τῶν ναυτοδανείων λεπτομέρειαι εὐρίσκονται ἐν τῷ πρὸς Λάκριτον λόγῳ τοῦ Δημοσθένους.

Τί δὲ συνέβαινε συνήθως εἰς τοὺς ἐπὶ μεγάλοις τόκοις δανειζομένους βεβαιοῖ αὐτὸς οὗτος ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ Α' Ὀλυμπιακῷ λέγων· «ὥσπερ οἱ δανειζόμενοι ραδίως ἐπὶ τοῖς μεγάλοις τόκοις, μικρὸν εὐπορήσαντες χρόνον, ὕστερον καὶ τῶν ἀρχαίων ἀπέστησαν»· τῆς φιλοχρηματίας δὲ τῶν Ἀθηναίων μνημονεύει καὶ ὁ Πλάτων ἐν Γοργία, ὡς ἰδιάζοντος τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς χρακτῆρος.

Η' ΧΡΗΜΑΤΑ.

Χρήματα, ὡς εἶπομεν ἐν ἀρχῇ, ὠνομάσθη ἐν γένει ὁ πλοῦτος ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν χρήσεως, καίτοι ἡ λέξις δηλοῖ κυρίως πᾶν ὅ,τι ἐν χρήσει ὅπωςδήποτε. Τὴν ἀναγκαιότητα τῶν χρημάτων πολλοὶ καὶ ἄλλοι τρανῶς κατέ-

δειξαν, μάλιστα δὲ ὁ μέγας τῆς ἀρχαιότητος ῥήτωρ, ἐκφωνήσας ἀπὸ τοῦ βήματος τὸ, κατὰ τὸν μακαρίτην Ἀσώπιον, ἐξάκουστον καὶ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀναφαινόμενον γνωμικὸν ἀπόφθεγμα· «Δεῖ δὲ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων». Ἐσχηματίσθησαν δὲ καὶ παροιμίαι· «χρήματα ψυχὴ βροτοῖσιν», καὶ «χρήματ' ἀνὴρ», ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ κοινὸν «τὰ γρόσια κάμνουν τὸν ἄνθρωπον ἄνθρωπον»· καὶ «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος» κλπ.

Ἄλλ' ἡ λέξις *χρῆμα*, συνηθεστάτη παρ' Ἡροδότῳ, λέγεται καὶ περὶ μεγάλων θηρίων ἢ φυσικῶν φαινομένων· «ὕδρ' ἀφ' ἧς χρῆμα μέγιστον» — «ἦν τε τοῦ χειμῶνος χρῆμα ἀφόρητον» (Ἡρόδ.) «τὸ χρῆμα τῶν νυκτῶν ὅσον» — «τὸ χρῆμα τῶν κόπων ὅσον» (Ἀριστοφάνης) — «καὶ ἀκοντίσας καταβάλλει τὴν ἔλαφον, καλὸν τι χρῆμα καὶ μέγα» (Ξενοφ.) Λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ ἀφθονίας πραγμάτων.

Περιεργείας δὲ χάριν ἐπισυνάπτομεν ἐνταῦθα ὅσα εὐρωπαϊκὴ τις ἑφημερὶς ὀρίζει κατὰ τινα ἄλλην σημασίαν ἰδίᾳ λέξεών τινων ἐπὶ τὸ κωμικώτερον· οἷον· τί ἐστι βίος; — καιρὸς πρὸς ἀργυρολογίαν. *Χρήματα*; — ὁ σκοπὸς τοῦ βίου. *Ἀνήρ*; — μηχανὴ πρὸς κτησιν χρημάτων. *Γυνή*; — μηχανὴ πρὸς κατανάλωσιν αὐτῶν. *Παῖδια*; ὁμοία μηχανὴ μικρά.

Μεταβῶμεν ἤδη, σεβαστόν μοι ἀκροατήριον, εἰς τὴν διὰ βραχέων ἔρευναν τῶν λέξεων *τάλαντον*, *μνᾶ*, *δραχμὴ*, *ὀβολὸς* καὶ *χαλκοῦς* καὶ τῶν τοιούτων παρεπομένων, ἀφοῦ πρῶτον σημειώσωμεν γενικῶς, ὅτι τὸ *τάλαντον*

περιείχεν 60 μνᾶς, ἢ μνᾶ 100 δραχμάς, ἢ δραχμὴ 6 ὀβολούς, ὁ ὀβολὸς 8 χαλκοῦς καὶ ὁ χαλκοῦς 7 λεπτά.

A' ΤΑΛΑΝΤΟΝ.

Ἡ λέξις *τάλαντον* (ἐκ τοῦ *τλάω*) σημαίνει ἐν τῇ ἀρχικῇ ἐννοίᾳ τὸν ζυγὸν (*ζυγαριᾶν*) καὶ ἐντεῦθεν τὸ ζυγίζομενον βᾶρος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥῆμα *ταλαντεύομαι* σημαίνει κυρίως ὅ,τι τὸ σταθμάω-ω. Ἐσήμαινε δὲ οὐχὶ νόμισμα πραγματικὸν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ μνᾶ, ἀλλὰ βᾶσιν εἴτε σύστημα νομισματικὸν ὠρισμένου ποσοῦ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου. Ἄλλ' ὑπῆρχε διαφορὰ τις μεταξὺ τοῦ ἀττικοῦ τάλαντου, τοῦ κορινθιακοῦ, τοῦ αἰγινητικοῦ, τοῦ εὐβοϊκοῦ, τοῦ βαβυλωνιακοῦ, αἰγυπτιακοῦ, συριακοῦ, ῥοδίου, ἀλεξανδρινοῦ, πτολεμαϊκοῦ, σικελικοῦ κτλ. Τὸ τῆς Τύρου λέγεται ὅτι ἦν ἀκριβῶς ἴσον τῷ ἀττικῷ. Τὸ βαβυλώνιον εἶχεν ἀξίαν 70 μνῶν Εὐβοϊδων.

Ἐνταῦθα θεωροῦμεν κατάλληλον ἵνα σημειώσωμεν καὶ περὶ τῶν φράσεων *τάλαντον ἀργυρίου* καὶ *τάλαντον ἀργύρου*, ὧν ἡ μὲν πρώτη δηλοῖ ποσότητα νομισμάτων (ἀργυρῶν συνήθως), ἰσοδυναμοῦσαν τάλαντῳ, ἡ δὲ δευτέρα ποσότητα ἀργύρου ἀσήμου, ἰσοδυναμοῦσαν ἐπίσης τάλαντῳ.

B' ΜΝΑ.

Λέξις ἀσιατικῆ, κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους, εἴτε ἰδίᾳ χαλδαϊκῆ, σημαίνουσα ἀριθμὸν ἢ μέτρον ἐν εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ, συγγενῆς τῷ τῆς ἁγίας Γραφῆς *Μανή*. «Καὶ αὕτη ἡ γραφή ἐντεταγμένη, μανῆ, θεκελ, φάρες· τοῦτο τὸ σύγ-

κριμα τοῦ ῥήματος· *μανῆ* ἐμέτρησεν ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν σου» (Δανιήλ ε', 25—26). Λέγει δὲ καὶ ὁ ἐτυμολόγος· «τῇ ἐβραϊδὶ ὁ ἄργυρος *μανῆ* καλεῖται». Καὶ ὡς βᾶρος μὲν ἡ μνᾶ περιείχε δράμια 130, ἢ κατ' ἄλλους 160, ὡς νόμισμα δὲ 100 δραχμάς ἀττικάς. Ἡ αὕτη λέξις ἦν ἐν χρήσει καὶ παρ' Αἰγυπτίοις. Ἡμίμναιον δὲ ἐκαλεῖτο ἡ ἡμίσεια μνᾶ.

Τῆς λέξεως *μνᾶ* ἡ ἁγία Γραφή μνεῖαν ποιεῖται ἐν Ἰεζεκὴλ (με', 12) «δέξα καὶ πεντήκοντα σίκλοι ἢ μνᾶ ἔσται ὑμῖν»—Ἐν Ἐσδρα δευτέρῳ (B', 69) «χρυσίον καθαρὸν μναῖ ἕξ μυριάδες καὶ χίλια καὶ ἀργυρίου μνᾶς πεντακισχιλίας» — Ἐν Νεεμίᾳ (Z', 71) «καὶ ἀργυρίου μνᾶς δισχιλίας διακοσίας» κτλ. καὶ ἐν Γ' Βασιλειῶν (1, 17) «τρεῖς μναῖ ἐνήσαν χρυσοῦ εἰς τὸ ὄπλον τὸ ἕν».

Γ' ΔΡΑΧΜΗ.

Ἡ *δραχμὴ*, ὡς βᾶρους σημαντικῆ, ἰσοδυναμεῖ ὡς ἔγγιστα πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν *δράμιον*. Ἐτυμολογεῖται δὲ ἐκ τοῦ δράσσω, *δραγμῆ*, *δραγμῖς*. *δραχμῆ*, ὅσον δηλαδὴ δύναται τις ἄκροισ τοῖς τρισὶ δακτύλοις περιλαβεῖν, ὡς λέγει καὶ ὁ Ἰπποκράτης· «ὀριγάνου *δραγμίδα* ὅσον τρισὶ δακτύλοις περιλαβεῖν»· ὡς νόμισμα δὲ περιείχεν ἕξ ὀβόλους.

Ἡ Αἰγιναιὰ *δραχμὴ* ἐλέγετο *παχεῖα*, ὡς ἔχουσα ἀξίαν 10 ὀβολῶν.

Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχον ἀργυρᾶ νομίσματα ἀπὸ 4 *δραχ.* (τετράδραχμον, δίδραχμον, *δραχμῆ*, ὀβολὸς) μέχρις 1]4 τοῦ ὀβολοῦ· τὸ τετράδραχμον ἐκλήθη *κατόπιν* καὶ *στατήρ*.

Τῶν Αἰγιναιῶν νομισμάτων τὸ μέγιστον ἦν τὸ δίδραχμον.

Ἡ δραχμὴ ἰσοδυναμεῖ σχεδὸν πρὸς τὸ γαλλικὸν φράγκον ἢ τὴν νέαν ἑλληνικὴν δραχμὴν.

Τὰ δίδραχμα εἶχον ἐκτετυπωμένον βοῦν, ὅστις, ὡς ἐξάγεται ἐκ διαφόρων συγγραφέων, ἦν τὸ σύννηθες ἐπίσημον τῶν ἀρχαιοτέρων ἀττικῶν νομισμάτων, πρὸς ἀνάμνησιν ἢ τοῦ μαραθωνίου ταύρου, ἢ τοῦ Μινωταύρου ἀπὸ Θησέως· ὅθεν καὶ τὸ νόμισμα ἐλέγετο βοῦς, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «βοῦς ἐπὶ γλώττη (ἢ βοῦς ἐπὶ γλώττης) βέβηκεν» ἐπὶ τῶν χρήμασιν ἀπεμπολούντων τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν, ὡς ἐσχάτως ἐλέγετο καὶ παρ' ἡμῖν «ρούβλιον ἐπὶ γλώττης βέβηκεν».

Ἐπὶ τοῦ τετραδράχμου ἦν κεχαραγμένη γλαυξ, ὅθεν καὶ τὸ τετράδραχμον ἐλέγετο γλαυξ.

Υπάρχει δὲ καὶ παροιμία· «δραχμῆς μὲν αὐλεῖ, τετάρων δ' οὐ παύεται», λαβοῦσα ἕκ τινος ὀχληροῦ αὐλητοῦ τὴν ἀρχήν.

Χιλίας δραχμάς ἀπήτησε παρά τινος πλουσίου ὁ φιλόσοφος Ἀρίστιππος, ὡς γνωστὸν, πρὸς διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ φειδωλὸς πατὴρ ξενισθεὶς εἶπεν ὅτι διὰ 1000 δραχμῶν δύναται ἵνα ἀγοράσῃ ἀνδράποδον.—Μάλιστα, ἀπεκρίνατο ὁ φιλόσοφος, ἀλλ' ἔξεις δύο: τὸν υἱὸν καὶ ὃν ἂν πρίη. Ἴσως ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος πατὴρ κατήγετο ἐκ Μεγάρων· διότι οἱ Μεγαρεῖς μᾶλλον ἐφρόντιζον περὶ τῶν βοσκημάτων αὐτῶν ἢ περὶ τῶν υἱῶν· ὥστε ὁ φιλόσοφος ἠναγκάσθη ἵνα ἐκφωνήσῃ τὸ «κρεῖττον Μεγαρέως εἶναι κριὸν ἢ υἱόν».

Δ' ΟΒΟΛΟΣ.

Ὁ ὄβολος ὡς νόμισμα ἦν ἀργυροῦς· ἦν δὲ τὸ ἕκτον τῆς δραχμῆς, ὑποδιαιρούμενος εἰς κερμάτια τῶν 1]4, 1]3 καὶ 1 1]2. Τὸ τελευταῖον ἦν τὸ τέταρτον τῆς δραχμῆς. Ὑπῆρχον δὲ καὶ πεντώβολα, τετρώβολα, τριώβολα, διώβολα καὶ ἡμιώβολα.

Κατ' ἀρχὰς εἶχον σχῆμα ἐπίμηκες (ὄβελος), ἐξ οὗ καὶ ὄβολος ἐκλήθη. Μεταγενεστέρως δὲ ἔκοπτον ὄβολους καὶ ἐκ χαλκοῦ.

Παροιμιωδῶς δὲ ὄβολιμαῖος ἄνθρωπος ἐλέγετο ὁ παρ' ἡμῖν πρόστυχος· καὶ ὄβολοστάται ἐλέγοντο οἱ τοκογλύφοι καὶ φιλάργυροι, οἱ καὶ τοὺς ὄβολους σταθμῶντες (ζυγίζοντες).

Ἡ νῦν ἐλευθέρα Ἑλλάς τὸ χαλκοῦν πεντάλεπτον ὀνομάζει ὄβολον, τὸ δεκάλεπτον δυνώβολον, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ε'—Σ' ΧΑΛΚΟΥΣ ΚΑΙ ΛΕΠΤΟΝ.

Ὁ χαλκοῦς ἦν τὸ ὄγδοον τοῦ ὄβολου· μεταγενεστέρως ὑποδιηρεῖτο καὶ εἰς λεπτά, ὧν ἑπτὰ ἀπετέλουν ἓνα χαλκοῦν.

Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ κλίμαξ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν νομισμάτων. Ὑπολείπεται ἤδη ἵνα μικρά τινα σημειώσωμεν καὶ περὶ τῶν λεγομένων στατήρων καὶ δαρεικῶν.

Ζ' ΣΤΑΤΗΡ.

Ἡ λέξις στατήρ (ἐκ τοῦ στάω) σημαίνει κυρίως βάρος ὠρισμένον, εἶτα δὲ καὶ νομίσματος. Οὕτω δὲ κατ'

SISMANOGLIO
MILANO

ἀρχὰς ἐκαλεῖτο τὸ ἀργυροῦν δίδραχμον· ἀλλ' ὅτε εἰσήχθη ἢ χρῆσις χρυσῶν νομισμάτων, ἐκόπη καὶ στατήρ χρυσοῦς, ἰσοβαρῆς μὲν δυσὶν ἀπτικαῖς δραχμαῖς, ἀξίας δὲ 20 δραχ. κατὰ τὸ νῦν ἑλληνικὸν εἰκοσάδραχμον.

Στατήρων εἶδη ὑπῆρχον ἱκανά· 1) ὁ ἀπτικός· 2) ὁ κορινθιακός· 3) ὁ μακεδονικός· 4) ὁ κυζικηνός· 5) ὁ λαμψακηνός· 6) ὁ φωκαϊκός, ὃ ἦν καὶ ὑποδεέστερος τῶν ἄλλων· 7) ὁ κροίσιος, ἀπὸ Κροίσου τοῦ Λυδῶν βασιλέως· 8) οἱ πτολεμαῖκοι ἀπὸ τῶν Πτολεμαίων, βασιλέων τῆς Αἰγύπτου· 9) οἱ βερενίκειοι, ἀπὸ Βερενίκης, βασιλίσσης τῆς Αἰγύπτου κτλ.

Ὑπῆρχον δὲ καὶ διπλοὶ στατήρες, ἡμιστατήρες, τρίτα, τέταρτα, ἕκτα καὶ δωδέκατα αὐτοῦ.

Η" ΔΑΡΕΙΚΟΣ.

Ὁ δαρεικός (κατ' ἔλλειψιν τοῦ στατήρος) ἦν χρυσοῦν νόμισμα, ὀνομασθὲν οὕτω ἀπὸ Δαρείου, πατρὸς τοῦ Ξέρξου, ἢ, κατ' ἄλλους, ἀπὸ ἀρχαιοτέρου Δαρείου, υἱοῦ τοῦ Ὑστάσπου. Τὸ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ τοῦτο νόμισμα ἐκυκλοφόρει οὐ μόνον ἐν Περσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ Ξενοφῶντος ἐν Κύρου Ἀναβάσει ἱστορουμένων.

Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων, ὁ δαρεικός εἶχε 2 δραχμῶν (δραμίων) ὀλκὴν, ἰσοδυναμῶν πρὸς 20 ἀργυρᾶς δραχμάς, ὥστε 5 δαρεικοὶ ἀπετέλουν μίαν μνᾶν ἀργυρίου, 300 δὲ ἐν τάλαντον, καθὰ διηγεῖται καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Κύρου Ἀναβάσει ὅτι ὁ Κύρος ἀπέδωκεν ἀντὶ τῶν ὑποσχε-

θέντων 10 τάλαντων εἰς τὸν μάντιν Σιλανὸν τρισχιλίους δαρεικούς. Κατὰ τὸν Πλούταρχον (ἐν βίῳ Κίμωνος), ἦσαν καὶ ἀργυροὶ δαρεικοὶ κοπέντες ἀκολούθως, οἵτινες ἔφερον τοὺς αὐτοὺς τοῖς χρυσοῖς τύπους, τουτέστι τοξότην, ἐξ οὗ τὰ νομίσματα ταῦτα ἐλέγοντο καὶ τοξόται ὅπως τὰ τῆς Ἰσπανίας, φέρ' εἰπεῖν, λέγονται νῦν *διστηλα*. ἔθεν ἱστορεῖται περὶ τοῦ Ἀγησιλάου (Πλούταρχος ἐν βίῳ Ἀγησιλάου) ὅτι, ἀνακληθεὶς οὗτος εἰς Ἑλλάδα, εἶπεν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐξήλασεν αὐτὸν ἐκ τῆς Ἀσίας διὰ 30,000 τοξοτῶν, ὑπαινιττόμενος τὴν δοθεῖσαν Τιμοκράτει τῷ Ροδίῳ χρηματικὴν τῶν 30,000 δαρεικῶν ποσότητα, πρὸς δωροδοκίαν τῶν τότε δημαγωγῶν τῶν Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων, ὅπως καταστήσωσι καταναγκαστικὴν καὶ ἀναπόφευκτον τὴν οἴκαδε ἐπιστροφὴν αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενομένῳ, ἐπειδὴ περὶ τοιούτων τοξοτῶν ὁ λόγος, τοξοτῶν, πολλῶν τὰς καρδίας τοξευόντων, σεβαστὸν καὶ ἐντιμον ἀκροατήριον, ἐπιτραπήτω μοι ἵνα μικρὰν ποιήσωμαι ἀνάμνησιν, ἀνάμνησιν θλιβεράν μὲν, ἀλλ' ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν. Πολλὰ χιλιάδες, πρὸ ἐτῶν οὐκ εὐαρίθμων, τοιούτων τοξοτῶν, οὐχὶ Περσικῶν, ἀλλ' ὀλλανδικῶν, ἤρχοντο ἐνταῦθα ἐκ τῆς ἐνοικιάσεως, ὡς γνωστὸν, τῶν ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Παραδουναβίαις ἡγεμονίαις μοναστηριακῶν γαιῶν, καὶ δὴ καὶ τῶν ἀνηκόντων ἰδίᾳ τῇ πολυπαθεῖ ταύτῃ Μ. τοῦ Γ. σχολῆ· καὶ ὅμως, δυστυχῶς, οὐδεὶς τῶν τότε διαπρεπόντων, οὔτε ἐκ τῶν τοῦ Κλήρου οὔτε ἐκ τῶν τοῦ λαοῦ, ἐφρόντισεν ὅπως δι' ἐνὸς καὶ προσοδοφόρου κτήματος ἢ καὶ ἄλλως πως

προικίσῃ τὴν σχολὴν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς ὑπερπύρων (α), τὸ ἀνώτατον τοῦτο καθ' ἡμᾶς ἐθνικὸν ἐκπαιδευτήριον, ὅπερ, εἰμὴ ἐκ θείας προνοίας ἐπήρχετο (ἀλήθειαν σαφῆ καὶ ἀναμφίλεκτον ἐκφέρω) ἀρωγὸς ἢ χεὶρ τοῦ νῦν διέποντος τοὺς οἶακας τῆς πνευματικῆς ὁλκάδος, τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ συναρωγὸς κληρὸς τε ἅμα καὶ λαὸς μετ' ἐφορίας ἐνεργοῦ, φιλοτίμου καὶ φιλομούσου, πάντως ἢ κατὰστασις τοῦ ἐθνικοῦ τούτου παιδευτηρίου ἦν ἂν οἰκτρὰ, οἰκτροτάτη, ἀποφέρουσα τὰς θλιβεράς συνεπείας, ἅς ἄλλοτε καὶ ὁ γεράσμιος σχολάρχης καὶ ἡ σεβαστὴ ἐφορία ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀξίᾳ λόγου αὐτῆς ἐκθέσει. λίαν σκοπίμως ἐξέθηκε καὶ διεξετραγώδησεν.

Καὶ ταῦτα μὲν παρεκθατικώτερον, ἐξαιτοῦμαι δὲ βαθεῖαν συγγνώμην, παναγιώτατε, εἰ γε μικρόν τι παρεξέκλινα τοῦ προκειμένου, δόντων μοι ἀφορμὴν τῶν περσικῶν ἐκείνων τοξοτῶν, δι' ὧν προὔδιδοντο ἡ Ἑλλάς εἰς τοὺς Πέρσας, ὁ πολιτισμὸς, ἐν ἐνὶ λόγῳ, εἰς τὴν βαρβαρότητα. Ἦδη βραχέα τινὰ εἰπὼν καὶ περὶ τῶν παρ' ἡμῖν νομισμάτων, καταπαύω τὸν λόγον, ἵνα μὴ, κατὰ τὸν Καλλίμαχον, τὸν ἥλιον ἐν λέσχῃ καταδύσωμεν.

1 ΓΡΟΣΙΟΝ.

Τὸ γρόσιον θεωρεῖται βάσις τῶν τουρκικῶν νομισμάτων, ἐφ' ὧν ἐδράζονται τὰ τε χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, ὡς καὶ τὰ μέχρῃς ἐσχάτων ἐν χρήσει χάλκινα.

(α) Ὑπέρπυρα, ὡς γνωστὸν, ὠνομάζοντο ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων τὰ χρυσᾶ νομίσματα, τὰ σήμερον κοινῶς ὀνομαζόμενα φλωρία.

Ἡ λέξις, κατὰ τοὺς περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοὺς, ἀρχαίας ἐστὶ γερμανικῆς καταγωγῆς (γκρός), σημαίνουσα νόμισμα.

2 ΠΑΡΑΣ.

Ὁ παρᾶς, ἦτοι τὸ τεσσαρακοστὸν τοῦ γροσίου, λέξις ἐστὶ τουρκικῆ, σημαίνει δὲ κερμάτιον, τμήμα, καθὼς καὶ ἡ σωζομένη παροιμιώδης τουρκικὴ φράσις παρᾶ παρτσᾶ βεβαιοῖ, ἣτις σημαίνει κατάραν καὶ παντελῆ ὄλεθρον τοῦ πρὸς ὃν ἀποτείνεται γλίσχρου καὶ φειδωλοῦ, παρεμφερῆς οὔσα πρὸς τὴν Ἀριστοφάνειον λέξιν, τὴν κωμικώτατα πεπλασμένην, «γλισχραντιλογεξεπίτριπτος»· ἀλλ' ἐπὶ γενικωτέρας ἐννοίας ἡ λέξις παρᾶς ἔλαβε τὴν γενικὴν τῶν χρημάτων σημασίαν, καθὼς ἀριδῆλως καταφαίνεται καὶ ἐξ ἐνὸς εἰκονικωτάτου ποιήματος τοῦ καλλιχελάδου ἡμῶν ποιητοῦ καὶ μουσοτραφοῦς ἀειμνήστου Ἡλίου Τανταλίδου, οὗ αἰωνία εἴη ἡ μνήμη, τοῦ καὶ διὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὄφφικίου τοῦ μεγάλου ῥήτορος λίαν ἐπαξίως ὑπὸ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας τιμημένου, ποιήματος, ἐν ᾧ λίαν εὐτόλμως καὶ εἰλικρινῶς καταφέρεται κατὰ τοῦ τότε ἐπικρατοῦντος συστήματος τῆς φιλοχρηματίας, εἰσδουούσης, ὡς μὴ ὄφελε, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἱερά, ὡς προαγούσης πολλάκις καὶ τοὺς ἀνεπιδέκτους προαγωγῆς εἰς τὰς ἀνωτέρας ἐκκλησιαστικὰς λειτουργίας.

Ἐπιγράφεται δὲ τὸ Τανταλίδειον ποίημα ὁ παρᾶς· ἔχει δὲ ὡς ἐξῆς :

Διὰ σέ, παρᾶ, κινουῦνται καὶ βασιλεία καὶ θρόνοι,
σ' ἀπεθέωσεν ὁ κόσμος καὶ βωμοὺς σέ ἀνυψώνει.

Σὺ ἐγείρεις τῶν πολέμων τοὺς κοσμοβλαβεῖς τυφῶνας,
ὁ τοσοῦτσικὸς τὸ σῶμα, σὺ σαλεύεις τοὺς αἰῶνας.

Τὸ ἐπέκεινα Γαδείρων σὺ τὸ κάμνεις περατὸν,
καὶ τὸ δῶμ' αὐτὸ ἀκόμη τ' οὐρανοῦ ἀναβατὸν.

Καὶ τὰ ἄστρα τὰ στερρὰ
καταιβάξεις, ὦ παρᾶ!

Δι' ἐσένα κόπτει ῥάπτει τὸ σπαθὶ τῶν δικηγόρων,
κ' ὑποδύονται τὰ ψεύδη αἱ σωρεῖαι τῶν ἐμπόρων.

Καὶ ἡ πάνστιλπνός σου θεά τῶν δημαγωγῶν τὸ βροῖθος
ἰλαρύνει, καὶ τὰς κρίσεις κίβδηλεύει κακοήθως.

Διὰ σέ τήν γῆν βαθέως σκάπτει ὁ μεταλλουργός,
καὶ ἀροτριᾷ τὰς χέρσους αὐχμηρὸς ὁ γεωργός.

ὦ! τί ἔργα φοβερὰ

κατορθόνεις, ὦ παρᾶ!

Δι' ἀπόλαυσίν σου ἄλλος παραινεῖ ἀναργυρίαν,
καὶ μ' ἐν Αἰτωλοῖς τήν χειρα ψέγει τήν φιλαργυρίαν.

Διὰ τὰ κοινὰ δεικνύει ὅτι ἔχει ἄλλος ζῆλον,
παριστᾷ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τῆς παιδείας ἄλλος φίλον.

Ὅ μὲν ψάλλει, ὁ δὲ χύνει χεῖμαρρον ῥητορικόν,
ὁ δὲ γράφει καὶ ἐκδίδει φύλλον περιοδικόν.

Κι' ὁ σκοπὸς τῶν ἀφορᾶ

πρὸς ἐσένα, ὦ παρᾶ!

Διὰ σέ πολλοὶ ἀρνοῦνται καὶ πατρίδα καὶ οἰκείους,
καὶ τὸ φρόνημα προδίδουν διὰ σέ 'ς τοὺς ἐναντίους.

Διὰ σέ ἐμβαινοβγαίνουν πουρνὸ βράδυ 'ς τὰς αὐλὰς,
διὰ σέ χρυσοκεντήτους κορδαρίζονται στολάς.

Κι' ὅλοι πάσχουν τρομερὰ

ἀπ' τὸ πάθος τοῦ παρᾶ!

Διὰ σέ πάσχουν συνάγχην οἱ καλοὶ μας Δημοσθένεις,
καὶ τὸν πίθον τῶν κυλοῦσι διὰ σέ οἱ Διογένεις.

Διὰ σέ καὶ τυρανίσκοι πανταχοῦ τῆς γῆς γεννῶνται,
διὰ σέ τυχοδιώχται 'ς τὰς πατρίδας μας πλανῶνται.

Σὺ τὰ χεῖλη τῶν κολάκων σ' τὰ ἐγκώμια βουτᾶς,
σὺ γεννᾷς τὸν θεῖον ζῆλον εἰς πολλοὺς ὑποκριτάς.

Ἔως κ' εἰς τὰ ἱερὰ

κουδουνίζεις, ὦ παρᾶ!

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς εἰκονικώτατα ἐκπεφρασμένης
ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Τανταλίδου παντοδυναμίας τοῦ παρᾶ.
Ἦδη λεκτέον ὀλίγιστα καὶ περὶ τῆς ὑποδιαίρεσεως αὐτοῦ.

3 ΛΕΠΤΟΝ.

Ἀρχομένης τῆς 10' ἑκατονταετηρίδος, ἐσώζετο ἐν τῇ
τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἡ ὑποδιαίρεσις τοῦ παρᾶ ἰσοδυνα-
μοῦντος πρὸς 3 λεπτά, ἅτινα ὡς μικρότερα ἐλέγοντο καὶ
λιανὰ, ἔτι δὲ καὶ ἄσπρα. Λιανώματα δὲ μέχρι τοῦδε
καλοῦνται ἐν Ἡπείρῳ τὰ χρήματα ἐν γένει. Ἦδη, ὡς
ἕκαστος γινώσκει, οὔτε λεπτὸν ἐν τῇ νομισματικῇ κυκλο-
φορία ὑπάρχει, οὔτε παρᾶς, τῆς ἀξίας αὐτοῦ σμικρυνθείσης
ἐπαισθητῶς. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἄσπρον ἦν ἐλάχιστον καὶ σχε-
δὸν ἀσήμαντον, κατέστη καὶ παροιμιῶδες ἐν τισὶ φράσεσι
τῆς καθωμιλημένης ἀσπροῦ ἄνθρωπος—ἀσπροῦ γινῶ-
σις—τὸν ἔκαμεν ἀσπροῦ καὶ εἴτις ἄλλη δηλοῦσα τὸν
ἐξευτελισμὸν καὶ τὴν καταφρόνησιν. Τὴν φράσιν ταύτην
μετεχειρίσθη ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ καὶ ὁ διάσημος ποιη-
τῆς τῆς Ἑλλάδος Ἀλέξανδρος ὁ Σοῦτσος. Διηγοῦνται δὲ
ὅτι ἑλληνιστῆς τις Εὐρωπαῖος, μεταφράζων τὸ Σούτσειον
ποίημα, κατηνάλωσεν ἐν ὑποσημειώσεσι καὶ σχολίοις
πλείστας ὄσας ἀκυρολογίας, παρερμηνεύων τὸ ἀσπροῦ

γνώσις καὶ ἀσπροῦ ἄνθρωπος, ὅτε καὶ μετὰ πολλὴν ἀπεραντολογία κατέληξε (τίς ἤλπιζεν;) εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐν λόγῳ φράσις σημαίνει ἄνθρωπον λευκὸν (ἄσπρον) τῆς Καυκασίας φυλῆς!!! ἐνῶ ὁ ἰδιωτισμὸς οὗτος τῆς λαλουμένης ἐλληνικῆς γλώσσης, ὡς ἐρρέθη, δηλοῖ τὸν ἐλάχιστον καὶ ἐξηυτελισμένον.

Ἄδύνατον δὲ, σεβαστόν μοι ἀχροατήριον, ἵνα ἐκφέρῃ τις γνώμην ἀκριβῆ καὶ ἀληθῆ, προκειμένου μάλιστα περὶ ἰδιωτισμῶν γλώσσης τινός, ἐὰν μὴ ἐπισταμένως ἐκμάθῃ αὐτὴν καὶ ἐννοήσῃ τὴν πραγματικὴν ἐκάστου ἔννοιαν ὥστε ἐν τοιαύταις περιστάσεσι πᾶν τὸ ἐκ ξενικῶν χυτρῶν ἐκκενούμενον οὐ μετέχει πάντοτε καὶ ὀρθότητος· πῶς δύναται, φέρ' εἰπεῖν, ἐρμηνεῦσαι ὁ ξένος, ὁ μὴ τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης σπουδᾶσας, τὰ ἐξῆς:

Ἐκαμε μιὰ τρύπα ἔς τὸ νερόν.

Τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς.

Τὸν ἀφῆκε ἔς τὰ κρύα τοῦ λουτροῦ.—Τόκοψε λάσπη.

Κ' ἡ κοσκινὸς τὸν ἄνδρα τῆς με τοὺς πραγματευτάδες,

παροιμία ἰσοδυναμοῦσα τῇ ἀρχαίᾳ

«καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοις καὶ Σαοὺλ ἐν προφήταις».

Τὸν ἔφαγε τὸ κεφάλι· τὸν ἔφαγε ζωντανόν.

Τὸ φυσᾷ καὶ δὲν κρυόνει.

Ἄερα κοπανίζει, κατὰ τὸ ἀρχαῖον «ἀέρα δέρειν».

Τοῦ ἐμβῆκεν ἡ πετριά.—Λάκκον ἔχ' ἡ φάβα.

Θεωρία ἐπισκόπου καὶ καρδία μυλωνᾶ.

Ἡ νύκτα βγάξ' ἐπίσκοπο καὶ αὐγὴ μητροπολίτη.

Ἐγλυκάνθ' ἡ γριά ἔς τὰ σῦκα.

Τῶν πρώτων τὰ πατήματα γεφύρι τῶν δευτέρων.

Κάλλιο πιστεῦ' ἓνα μάτι παρά δυὸ αὐτιὰ,

ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἀρχαῖον:

«ὄφθαλμοὶ ὠτῶν πιστότεροι»,

καὶ πλεῖστα ἄλλα, ὧν τὴν συναγωγὴν ἐὰν τις τῶν καθ' ἡμᾶς λογίων κατορθώσῃ ἵνα περισυναγάγῃ εἰς ἓν, πάντως ὠφελήσει τὰ μέγιστα τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν.

Ἀναπτύξαντες, σεβαστόν μοι ἀχροατήριον, ἀρκούντως τὰ περὶ τάλαντου ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτοῦ σημασίᾳ μετὰ πάντων τῶν πρὸς αὐτὸ συσχετιζομένων, θεωρήσωμεν διὰ βραχέων καὶ τὴν τροπικὴν αὐτοῦ σημασίαν.

Τάλαντον ἔστι καὶ λέγεται τροπικῶς καὶ ἡ εὐγλωττία καὶ ἡ περὶ τὸ λέγειν ῥητορικὴ δεινότης τῶν τῆς Ἐκκλησίας ῥητόρων· ἀλλ' ὅταν αὕτη περιορίζηται μόνον εἰς λόγους κενούς, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς ἔργα, ἐνῶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἀπαιτεῖ ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, ἀνωφελὲς καθίσταται τὸ δωρηθὲν τῷ ἀνθρώπῳ τοῦτο τάλαντον· «τὸ πράττειν, ἐβρόντα ἀπὸ τῆς πνυκός καὶ ὁ μέγας τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ῥήτωρ, τοῦ λέγειν καὶ χειροτονεῖν ὕστερον ὢν τῇ τάξει, πρότερον τῇ δυνάμει καὶ κρείττον ἔστι» καὶ «ἅπας λόγος, ἂν ἀπῆ τὰ πράγματα, μάταιόν τι φαίνεται καὶ κενόν». ὦ! Πόσα ἔστιν ὅτε ἀναφαίνονται, δυστυχῶς, παραδείγματα ἀνδρῶν, ἀπὸ μὲν τοῦ τῶν ἱερῶν ναῶν ἀμβωνος ἀναφαινομένων οἰονεὶ ἀγγέλων ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ, διαγωγὴν δὲ ἐχόντων σκανδαλώδη, ἀμαυροῦσαν καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ δοτῆρος τῶν ἀγαθῶν χορηγηθὲν αὐτοῖς τάλαντον.

Τάλαντον ἔστι καὶ θεωρεῖται καὶ αὐτὴ ἡ φυσικὴ τοῦ ἀν-

SISMANOGLIO
MEGARIO

θρωπίνου σώματος καλλονή· ἀλλ' ὅταν συνδυασθῇ μετ' αὐ-
τῆς καὶ ἡ τῆς ψυχῆς καλλονή, ὦ, τότε δὴ τότε δύναται
τις ἵνα ἐφαρμόσῃ ἐπιτυχῶς τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο λόγιον: οἷα ἡ
μορφὴ, τοιαύτη καὶ ἡ ψυχὴ· ἄλλως, προτιμότερα ἀσυγ-
κρίτῳ λόγῳ ἢ σωματικῇ δυσμορφίᾳ παρά τὴν ψυχικὴν.

Τάλαρτον βεβαίως ἐστὶ καὶ θεωρεῖται καὶ ὁ πλοῦτος·
ἀλλ' ὅταν τις καταναλίσκῃ τοῦτον εἴτε ἐν ἀσωτίαις καὶ
ἡδυπαθείαις, συβαριτικὸν καὶ σαρδαναπαλικὸν βιωῖ βίον,
εἴτε ἐν ἐφημέροις καὶ ἐπιδεικτικοῖς πράγμασι, δαπανώμε-
νος ἐφ' ἃ μὴ δεῖ, εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ τούναντίον πα-
ραίτιος καθίσταται πολλῶν καὶ μεγίστων κακῶν ἐν τῇ
κοινωνίᾳ, ἐνῶ οἱ ἀφειδῶς συντρέχοντες εἰς τὰς διαφοροὺς
ἔθνικὰς ἀνάγκας, εἰς τὴν ἀνίδρυσιν καὶ συντήρησιν ἐκπαι-
δευτηρίων καὶ φιλανθρωπικῶν καθιδρυμάτων, ἀγαθὴν
ποιούμενοι χρῆσιν τοῦ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας χορηγηθέν-
τος αὐτοῖς δαψιλῶς πλούτου, καθ' ὅλον τὸν αἰῶνα ἐγκω-
μιάζονται καὶ γεραίρονται, τὸ δὲ εἰς τὰς διηνεκεῖς εὐεργε-
σίας κενούμενον ὀσημέραι αὐτῶν ταμεῖον ἀποπληροῖ δα-
ψιλῶς καὶ πλουσίως ἡ θεία χάρις καὶ εὐλογία. Τὰ ὀνόματα
δὲ αὐτῶν ἀνεξιτήλοις γράμμασιν ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πα-
ρουσῶν καὶ ἐπερχομένων γενεῶν διατελέσουσιν ἐναποτε-
τυπωμένα καὶ ἐγκεχαραγμένα, ὡς ἐν πλαξὶν ἀθανασίας.

Τάλαρτον, σεβαστοὶ καὶ ἀξιότιμοι συνάδελφοι, ἐστὶ καὶ
θεωρεῖται καὶ ἡ διδασκαλία, ὡς ἄριστα γινώσκετε· ἀλλ' ὅ-
ταν αὕτη περιορίζηται εἰς ξηρὰν τινα μόνον ἀνάπτυξιν,
εἴτε, φέρ' εἰπεῖν, φιλολογικὴν, εἴτε μαθηματικὴν, εἴτε ψυ-
χολογικὴν, εἴτε ἱστορικὴν κλπ. ἄνευ τῆς ἐν ἔργῳ τε καὶ

λόγῳ δυνατῆς ἠθικοποιήσεως τῆς φοιτώσης νεότητος, καὶ
τὸ τάλαρτον τοῦτο ἀποβαίνει ἄγονον.

Τάλαρτον, φίλτατοι μαθηταί, ὑπάρχει καὶ ἡ διακρίνου-
σα πολλοὺς ἐξ ὑμῶν εὐφυΐα· ἀλλ' ὅταν τις ὑμῶν, ὡς μὴ
ὠφελε, καταχρᾶται ταύτης, ὑπηρέτης μᾶλλον κακίας ἢ
καλοκαγαθίας καθίσταται καὶ αὕτη.

Ὡστε πᾶν ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος κέκτηται πλεονέκτημα,
φυσικὸν ἢ ἐπίκτητον, ἐστὶ καὶ θεωρεῖται δώρημα ἄνωθεν
καταβαῖνον· ἐστὶ τάλαρτον θεῖον· ὁ κακὴν τούτου ποιού-
μενος χρῆσιν, ὁ ἀμαυρῶν τοῦτο, ὁ μὴ ἐπ' ἀγαθῷ ἀνα-
πτύσσων καὶ προάγων, οὗτος ὁμοίος ἐστὶ τῷ κατὰ τὴν
εὐαγγελικὴν παραβολὴν κρύψαντι τὸ τάλαρτον.

Τάλαρτον οὐράνιον καὶ θεῖον ὑπὲρ τῶν κοινωνιῶν καὶ
τῶν ἔθνῶν τίς ἀγνοεῖ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἡ κατὰ καιροὺς ὑπὸ
τῆς θείας προνοίας ἀποστολὴ ἐπιφανῶν καὶ μεγαλεπηβό-
λων ἀνδρῶν πρὸς πραγματοποιήσιν τῶν θείων βουλῶν,
εἴτε ἐν μέρει, εἴτε ἐν γένει; Ἐστω παράδειγμα πασιφα-
νὲς καὶ περίτρανον διὰ τὸ ἡμέτερον ἰδίᾳ ἔθνος ἡ ἐν καιρῷ
εὐθέτῳ ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἀνύψω-
σις τοῦ ἐκλεκτοῦ κλήρου καὶ λαοῦ Ἰωακείμ τοῦ Γ'. Καθὼς,
πλοίου ἐν πελάγει κλυδωνιζομένου ἐν μέσῳ θυελλῶν καὶ
λαιλάπων σφοδρῶν, καὶ κινδυνεύοντος τὸν ὕστατον τοῦ
αὐτάνδρου καταποντισμοῦ κίνδυνον, ὁ ἐπιδέξιος κυβερνή-
της, οὐδενὸς φειδόμενος κόπου, μετὰ ἡρωϊκωτάτης καρ-
τερίας ἐπὶ τῆς σκοπιᾶς αὐτοῦ νυχθήμερον ἀγρυπνῶν καὶ
αὐταῖς χερσὶ τοῦ πηδαλίου ἐπιλαμβανόμενος, παντὶ σθένει
πειρᾶται ὅπως διευθύνῃ τὸ κυμαινόμενον πλοῖον εἰς λιμένα

εὐδίων καὶ σωτήριον, εἰς ὄρμον ἀκύμαντον, ἐμψυχῶν συνάμα διὰ τοῦ γενναίου αὐτοῦ παραδείγματος τοὺς τυχόν ἀποθεαρρηκότας καὶ ἐν ἀπέλπιδι καταστάσει διατελοῦντας συμπλωτήρας· οὕτω καὶ ἡ Α. Θ. Π. Ἦν ἡ τὰ πάντα σοφῶς οἰκονομοῦσα θεία πρόνοια ἐν οὕτως χαλεποῖς καιροῖς εἰς τὴν πηδαλιουχίαν τοῦ παγκοίνου τῆς Ἐκκλησίας σκάφους ἐκάλεσεν, ἀνέλαβε τὸ ὑψηλὸν καθῆκον τοῦ ἀγρύπνου καὶ ἀνευδότης μεριμνᾶν ὑπὲρ αὐτοῦ, τῆς μὲν ἀπὸ κοινοῦ συνεργασίας πρὸς ἀποσόβησιν παντὸς ἐνδεχομένου κινδύνου μὴ ἀφισταμένη, προσεχῆ δὲ τὴν εἰς εὐδίων καὶ ἀκύμαντον λιμένα εὐόδωσιν εὐαγγελιζομένη, Θεοῦ συναιρομένου, Θεοῦ, «τοῦ ποιούντος κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ, τοῦ καθαιροῦντος δυνάστας ἀπὸ θρόνων, τοῦ ὑψοῦντος ταπεινοὺς, πεινῶντας ἐμπιπλῶντος ἀγαθῶν καὶ πλουτοῦντας ἐξαποστέλλοντος κενούς», κατὰ τὸν προφητάνακτα.

Ἐν δεινοῖς καὶ χαλεποῖς ὄντως εὐρισκόμεθα καιροῖς. Ἀπελπιν δὲ ἠδύνατό τις εἰπεῖν ὅτι ἀγωνιζόμεθα ἀγῶνα, εἰ μὴ ἀκράδαντον εἶχομεν τὴν πεποίθησιν πρὸς τὸν ἀψευδέστατον λόγον τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅτι «καὶ πύλαι Ἄδου οὐ κατισχύουσι τῆς Ἐκκλησίας», τῆς Ἐκκλησίας, λέγω, τῆς διὰ τοῦ πολυτίμου αἵματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν θεμελιωθείσης, τῆς ἱερᾶς ταύτης κιβωτοῦ, ἐν ἣ περιεσώθη ὅ,τι τὸ ὀρθόδοξον ἑλληνικὸν ἔθνος ἔχει τιμαλφές καὶ πολυτίμητον· τὴν θρησκείαν λέγω καὶ τὴν γλῶσσαν, φυλάκων καὶ φρουρῶν τεταγμένων, τῶν διὰ πάσης θυσίας ὀφειλόντων προασπίζεῖν καὶ περιφρουρεῖν αὐτήν, αὐτῶν δὲ τούτων τῶν τῆς Ἐκκλησίας ἱεραρχῶν, οἰονεὶ ταξιαρχῶν

τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς παρατάξεως, μετὰ ἐνθέου ζήλου ἀγωνιζομένων τὸν στεφανίτην ἀγῶνα ἐν ταῖς κρισιμωτέραις ταύταις περιστάσεσιν, ἐν αἷς ἐπιπίπτουσι λεγεῶνες φυλετικῶν ἀρχῶν καὶ διακρίσεων κατὰ τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνισμοῦ, ἀρχῶν διχαζουσῶν τοὺς ἐν πνεύματι ἀνέκαθεν ὁμοδόξους καὶ ὁμόφρονες ὀρθοδόξους χριστιανικούς λαούς, λαούς, οἵτινες ἀπὸ αἰῶνων ἤδη κοινῆς συμμετέσχον τύχης ἐν τε εὐημερίαις καὶ δυσημερίαις ἀδιακρίτως, συνδεδεμένοι ἀδιαρρήκτως ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ σκέπην τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἧς ὁ ἀνώτατος πρωθιεράρχης ἅμα καὶ ἐθνάρχης γενικὸς ἀναγνωρίζεται πνευματικὸς πατὴρ ἀπάντων ἐν γένει τῶν τῆ ὀρθοδοξία προσκειμένων.

Ναὶ, σεβαστόν μοι καὶ ἐντιμον ἀκροατήριον! Πρὸς ὀριστικὴν καὶ ἀποτελεσματικὴν τῶν δεόντων ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους ἐκτέλεσιν ἀπαιτεῖται σύντονος, ἀμερόληπτος καὶ εἰλικρινῆς συνεργασία κλήρου καὶ λαοῦ. «Οὐ γὰρ ἔστιν οὐκ ἔστιν ἓνα ἄνδρα δυναθῆναί ποτε πάντα πράττειν», ἀνακράζει ὁ φιλόπατρις σύμβουλος τῶν ἡμετέρων προγόνων· καὶ «ἕως ἂν σώζηται τὸ σκάφος, ἀποφαίνεται πάλιν ὁ ὄντως ἀείμνηστος Δημοσθένης, ἂν τε μείζον ἀντ' ἔλαττον ἦ, τότε χρῆ καὶ ναύτην καὶ κυβερνήτην καὶ πάντα ἄνδρα ἐξῆς προθύμους εἶναι, καὶ ὅπως μὴ ἔκων, μὴ τ' ἄκων μηδεὶς ἀνατρέψει, τοῦτο σκοπεῖσθαι· ἐπειδὴν δὲ ἡ θάλαττα ὑπέρσχη, μάταιος ἡ σπουδὴ». Ἐκαστος ὀφείλει ἵνα συνεργᾷται φιλοτίμως κατὰ τὸ δοθὲν αὐτῷ τάλαντον· ὁ μὲν διὰ τοῦ πλούτου, ὃν ἐχορήγησεν

αὐτῷ ἢ θεία πρόνοια, ὁ δὲ διὰ τῆς διδασκαλίας, ἄλλος διὰ προσφόρων ὑποθηκῶν καὶ συνετῶν κρίσεων καὶ σκέψεων, οὗτος διὰ τῆς διακρινούσης αὐτὸν εὐφυΐας, ἐκεῖνος διὰ τῆς δραστηριότητος, ἕκαστος, τέλος πάντων, κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Οὕτω δὲ πράττοντες, ἐσμὲν ὑπερβέβαιοι ὅτι ἀξιωθησόμεθα ἀκοῦσαι ἐν τῇ ἀγήρῳ μακαριότητι τῆς εὐκταίας εὐαγγελικῆς καὶ μακαρίας ἐκείνης τοῦ Κυρίου φωνῆς: «εὖ δοῦλοι ἀγαθοὶ καὶ πιστοὶ, ἐπὶ ὀλίγα ἦτε πιστοὶ, ἐπὶ πολλῶν ὑμᾶς καταστήσω· εἰσέλθετε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου ἡμῶν». Γένοιτο!

Εἶπον, παναγιώτατε, οὐχ ὡς ἠβουλόμην, ἀλλ' ὡς ἠδυνάμην· τὸ δὲ καδδύναμιν ἔρδειν καὶ Θεῷ φίλον.

Τῇ 27 μαΐου, ἡμέρα τετάρτη, ἤρξαντο αἱ ἐτήσιοι ἐξετάσεις τῶν κατὰ τὸ λῆξαν σχολικὸν ἔτος δεδιδαγμένων ἐν ἀπάσαις ταῖς τάξεσι μαθημάτων, αἱ μὲν γραπταὶ ἀπὸ τῆς 8—12 π. μ. αἱ δὲ προφορικαὶ τῆς τῶν τελειοφίτων τάξεως ἀπὸ τῆς 12—4 μ. μ., κατὰ τὸ προεκδοθὲν ὑπὸ τῆς σχολαρχίας εἰδικὸν πρόγραμμα. Τῇ δὲ 7 τοῦ ἰουνίου, ἡμέρα κυριακῆ, ἐγένετο ἡ κατὰ τὰ νενομισμένα τελετὴ τῆς τῶν πτυχίων ἐπιδόσεως εἰς τοὺς ἀπολυομένους μαθητὰς πανηγυρικώτατα, ἐν συρροῇ πολλῶν ὁμογενῶν λογίων, κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν ἀγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, παρόντος καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ μακαριωτάτου Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύ-

μων σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας κ. Γερασίμου. Μετὰ τὴν ἱερὰν τελετὴν, ὁ σχολάρχης, ἀναβάς τὸ βῆμα, ἀνέγνω τὴν ἔκθεσιν τῆς πνευματικῆς, ἠθικῆς καὶ στατιστικῆς καταστάσεως τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς κατὰ τὸ αἰσίως περατωθὲν σχολικὸν ἔτος 1880—1881, ἔχουσαν οὕτω:

*Παναγιώτατε Δέσποτα, Σεβασμιώτατοι Ἱεράρχαι,
καὶ λοιπὴ γεραρὰ καὶ φιλόμουσος ὁμήγυρις!*

Ἄνέτειλε καὶ πάλιν φαιδρὰ ἡ ποθητὴ τῆς ἐπετείου λογοδοσίας τῆς ἡμετέρας σχολῆς ἡμέρα, καὶ ἰδοὺ περιχαρῆς καὶ οἰονεὶ θριαμβεύουσα, παρίσταται ἐνώπιον ἡμῶν τῶν προθύμων προστατῶν καὶ σεβαστῶν ἀγωνοδικῶν παντὸς ἐν ἡμῖν πνευματικοῦ ἀγῶνος ἡ γεραρὰ καὶ φερωνύμως μεγάλη αὕτη καὶ τοὺς χρόνους καὶ τὴν δόξαν τοῦ Γένους ἡμῶν σχολῆς, ἐτοιμησὺ μόνον λόγον τῶν πράξεων τοῦ ἐτησίου αὐτῆς βίου, κατὰ τὸ ἱερὸν καὶ νενομισμένον ἤδη καθεστὸς, δοῦναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκειοὺς ἠθικοὺς τε καὶ διανοητικοὺς ἀγαθοὺς καὶ φερεζώους τούτους καρπούς, οὓς καὶ κατὰ τὸ αἰσίως ἤδη διανυθὲν σχολικὸν ἔτος ἡ πάντοτε πολύφορος αὕτη σχολὴ ἐκαρποφόρησε καὶ ἀπεδρέψατο, μετὰ μητρικῆς ὄντως ὑπερηφανίας παραστῆσαι ἐνταῦθα, ἐπικαλουμένη ἐφ' ἑαυτῆς καὶ ἐπὶ πάντων τῶν νεαρῶν αὐτῆς τροφίμων, ἐφ' οὓς Ἐκκλησία τε καὶ πατὴρ δικαίως τὰς χρηστοτέρας τῶν ἐλπίδων ἐπαναπαύουσι, τὰς εὐχὰς καὶ ἐπευλογίας ὑμῶν τε καὶ πάντων τῶν ἀπαντα-